

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Andra kammaren. Nr 25.

Lördagen den 29 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna av herr vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 22, angående ökat anslag åt änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk; och yttrade därvid:

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag har endast att föreslå ett tillägg till utskottets motivering.

Jag kan dock, när jag nu för den orsaken har ordet, icke underlåta att säga, att jag har svårt att förstå den här klagovisan från de verkställande styrelseledamöterna vid avdelningskontoren i landsorten, vari de, såsom herrarna kunna finna på sid. 4 i utskottets betänkande, säga,

»att uppdraget att vara verkställande styrelseledamot medför utåt stora förpliktelser och uppoffringar i ekonomiskt avseende; samt att på grund härav och de uppdrivna levnadskostnaderna en verkställande styrelseledamot mötes av stora svårigheter att kunna förbättra sina ekonomiska villkor och familjens framtidsutsikter.»

Om jag nu erinrar mig siffran rätt, så gå för en verkställande styrelseledamot lön och tjänstgöringspenningar efter 10 års tjänstgöring upp till från 7,800 till 9,500 kr., och då tycker man, att detta kanske är en något obefogad klagan, som även fullmäktige gjort till sin, och mot vilken de icke inlagt någon gensaga. Men i alla fall har man ju i utskottet icke kunnat finna något skäl att direkt avstyrka fullmäktiges hemställan, dels om att de verkställande styrelseledamöterna skulle få ingå i denna kassa för avdelningskontoren och dels om att riksbanken därmed skulle påläggas en årlig utgift av 4,000 kronor, en utgift som till hela sitt belopp, 12,000 kronor, ju också sammanhänger därmed, att denna kassa icke bär sig.

Nu måste jag säga det, att åtminstone min uppfattning be-

Ang. ökat anslag åt änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk.

Ang. ökat anslag åt änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk.

(Forts.)

träffande ett tillskyndande av fullmäktiges hemställen kanske blivit något annan, om man hade haft klart för sig, hur den gamla kassan vid huvudkontoret stod; och därför hade det varit riktigast av fullmäktige att, när de förelade utskottet detta ärende, de, på samma gång som de gävo en översikt över denna kassa vid avdelningskontoren, som icke bär sig, och framhöllo hur illa det var ställt med den, att, säger jag, de på samma gång hade givit utskottet ett meddelande om, hur ypperligt den gamla kassan vid huvudkontoret bär sig. Det här är kanske ett litet mysterium, och det tar ju en viss tid naturligtvis, innan man hunnit tränga in i det, och för övrigt är hela pensionssystemet i vår förvaltning ett enda stort mysterium, där det tar en ofantlig tid att tränga in i alla detaljer. Emellertid finnes vid huvudkontoret den gamla änke- och pupillkassan, som räknar anor tillbaka till år 1748, och som under tidernas lopp har samlat sig ett alldeles ofantligt stort kapital; det var vid 1911 års slut 1,050,954 kronor och några ören. Men den kassan äro tjänstemännen vid huvudkontoret förfärligt rädda om. Det har varit underhandlingar å bane om att kassan skulle sammanslås med den kassa, som bär sig dåligt, d. v. s. kassan vid avdelningskontoren; men det har huvudkontorskassan satt sig emot. Den kassan har emellertid under 1911 givit en vinst av 17,385 kronor 84 öre, och den vinsten skulle ju nära på vara tillräcklig till att utfylla det tillskott, som staten nu måste giva till avdelningskontorens kassa.

Emellertid, det är väl ingenting att göra åt saken nu. Men man måste se till, om man åtminstone för framtiden kan förebygga, att från kassan för landsorten, som går med så dåligt ekonomiskt resultat, förnyade framställningar inkomma om eventuellt ökat statsanslag till densamma; och därför tror jag, att det skulle vara lämpligt, att denna kammare, i likhet med vad som redan skett i Första kammaren vid detta ärendes behandling, tillfogade en sats i utskottets motivering, som gäve fullmäktige ett bestämt direktiv och även för både fullmäktige och kassans delägare sade ifrån, att det är Riksdagens bestämda mening, att dessa båda kassor skola sammanslås, så att icke den ena skall arbeta och ge överskott på över 17,000 kronor medan den andra tillgodogöres anslag från staten. Jag vill inom parentes säga, att staten ger icke så stort bidrag till den gamla kassan vid huvudkontoret; det är bara 200 kronor, men det synes vara absolut överflödigt även det.

Jag skall således taga mig friheten föreslå, att i utskottets motivering sista stycket, stycket före klämman, näst efter orden »och utskottet» inskjutes följande: »i likhet med fullmäktige finner det vara önskvärt, att kassorna sammanslås, för att bättre motsvara de ökade krav, som ställas på desamma, samt» — — —

Jag ber, herr talman, att få framställa detta yrkande.

Herr Wijk: Herr talman! Det är ett gammalt önskemål, att de två änke- och pupillkassorna, som finnas inom riksbanken, av vilka den ena avser tjänstemän vid huvudkontoret och den andra tjänstemän vid avdelningskontoren, måtte kunna sammanlösas; och då nu Första kammaren i motiveringen till utskottets utlåtande inryckt ett uttalande om önskvärldheten av att en dylik sammanslagning måtte ske, ber jag för min del att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan, med det tillägg till motiveringen, som föreslagits av herr Söderberg i Stockholm.

Ang. ökat anslag åt änke- och pupillkassan vid riksbankens avdelningskontor och pappersbruk.

(Forts.)

Med herr Wijk förenade sig herr *Leander*.

Vidare anfördes ej. På av herr vice talmannen given proposition biföll kammaren utskottets hemställan.

Härefter framställde herr vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av samma motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Söderberg i Stockholm; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 2.

Till avgörande förelåg vidare bankoutslottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckt motion om ändringar i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket.

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 26, vilken för förberedande behandling överlämnats till bankoutslottet, hade herrar *Carlson* i Herrljunga och *Leander* hemställt, det Riksdagen ville för sin del besluta, att § 7 mom. 1 av förordningen angående en postsparbank för riket den 22 juni 1883 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Ränta å insatta medel gottgöres från och med dagen näst efter den, då insättningen ägt rum, till och med dagen närmast före den, då medlen lyftas,

samt att mom. 3 av samma paragraf måtte erhålla följande lydelse:

På en och samma motbok gottgöres icke ränta för högre belopp än 2,000 kronor.

Utslottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagen åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns emellertid fogad reservation av herrar *Söderberg* i Stockholm, *Leander* och *Carlson* i Herrljunga, vilka ansett att utskottet med anledning av förevarande motion bort hemställa, det Riksdagen för sin del måtte besluta, att § 7 § 1 mom. i förordningen angående en postsparbank i riket måtte erhålla följande lydelse:

Ang. ändringar i post-sparbanksförordningen.
(Forts.)

»Ränta å insatta medel gottgöres från och med den 10-dagsperiod*), som följer näst efter den, under vilken insättningen ägt rum, till och med den 10-dagsperiod, som närmast föregår den, under vilken medlen på grund av uppsägning förfallit till betalning.»

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst gav herr vice talmannen på begäran ordet till

Herr Carlson i Herrljunga, som anförde: Herr talman! Postsparbankens uppgift är ju att uppsamla och fruktbargöra de små besparingar, som av allmänheten insättas uti densamma; och man får ju säga, att postsparbankens verksamhet, under den tid banken fungerat, varit till bättnad och välsignelse för folket. Förtroendet för densamma har ju också varit mycket stort; och det är först på senare tiden, som man tyckt sig märka en nedgång i allmänhetens intresse för postsparbanken, i det att allmänheten av en eller annan orsak icke varit så benägen att sätta in sina besparingar i postsparbanken. Själva grundorsaken till detta torde vara, att privatbankerna utöva en ganska stor agitation bland befolkningen ute i landet, för att åt sig förvärva allmänhetens besparingar; och de hava ju då kunnat peka på åtskilliga förmåner, som insättarna hava i de privata bankerna, men som de icke hava i postsparbanken, och det är särskilt ränteberäkningen, liksom även räntans storlek, som det härvid gäller.

Vi motionärer hava tänkt oss, att man genom en liten reform på detta område skulle lyckas att få en bättre tingens ordning till stånd, så att allmänheten alltfört med stort förtroende skulle kunna vända sig till postsparbanken, då det gäller förvaltningen av deras besparingar; och därför hava vi i vår motion föreslagit, att ränta å insatta medel måtte gottgöras från och med dagen näst efter den, då insättningen ägt rum, till och med dagen närmast före den, då medlen lyftas. Nu tillämpas ju månadsränta, så att ränta gottgöres allenast från och med början av månaden näst efter den, då insättningen ägt rum, till och med månaden näst före den, då medlen få lyftas, d. v. s. om jag insätter en penningsumma den 1 mars, så får jag icke ränta för den förr än den 1 april, och om jag säger upp pengar till lyftning den 31 mars, så upphör ränteberäkningen för desamma den 1 mars. Det blir således en hel månads ränteförlust, som insättaren får göra. Det där är ju olämpligt, och särskilt i närvarande tid tycker man det illa vara, om postsparbanken så förfar, när man tar hänsyn till att de flesta privatbanker, kanske alla, och en stor del av sparbankerna tillämpa den praxis, att ränta beräknas från och med dagen efter den, då insättningen ägt rum.

Nu har postsparbanksstyrelsen blivit hörd över vår motion. Den har emellertid icke ansett sig kunna skänka sitt förord åt

*) (1—10, 11—20, 21—till och med sista dagen i månaden.)

densamma, och det helt enkelt därför, att den här apparaten skulle bliva alldeles för tungrodd, så att säga; det skulle bliva för svårt för banken att komma till rätta med saken, och detta med anledning därav, att den har s. k. 10-dagarsredovisningssystem. Men det framgår emellertid av postsparbanksstyrelsens yttrande, som om styrelsen icke precist skulle vara obenägen att gå med på en ränteberäkning efter ett sådant där 10-dagssystem, i likhet med vad fallet är i Bulgarien. Vi motionärer hava då icke ansett oss böra reservera oss i annan riktning än till förmån just för en dylik reform, och den är ju också angiven i reservationen här.

Man kan förstå, att det är icke så små belopp, som det här är fråga om, då man uti postsparbankstyrelsens utlåtande ser, att bara en reform i den riktningen, som reservationen nu föreslår, skulle gå på omkring 25,000 kr. pr år, vilka skulle komma insättarna till godo; och det är väl ändå icke mer än med billighet och rättvisa förenat, att just insättarna få dessa penningar, och att postsparbanken icke undandraget dem desamma.

Med anledning härav, herr talman, tar jag mig friheten att yrka bifall till reservationen, i vad den avser ränteberäkningen.

Sedan får jag ju också på samma gång beklaga, att vi motionärer hava gjort oss skyldiga till ett förbiseende, då vi skrevo vår motion. Vi hava nämligen föreslagit, att maximibeloppet på en och samma motbok skulle höjas från 1,000 till 2,000 kr. Det var ursprungligen bestämt till 1,000 kr., men det blev sedan ändrat något år därefter till 2,000 kr.; men den kungörelsen kunde vi icke få fatt i, och med anledning därav blev detta miss-tag gjort. Nu har ju utskottet också erinrat om detta, så att därom är ju ingenting vidare att säga. Emellertid ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Vidare yttrade:

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Motionärernas strävan att öka allmänhetens intresse för postsparbanken är ju synnerligen lofvärd och väl förtjänt av sympati. Majoriteten inom utskottet, med vilken jag förenat mig, har emellertid trott sig finna, att det förslag, som här föreligger, icke är det lämpligaste och bästa för att vinna det målet.

Motionärerna ha fäst sig vid det förhållandet, att postsparbanken, i likhet för övrigt med åtskilliga sparbanker i riket, beräknar ränta på insatta medel först med början av den månad, som infaller efter det insättningen ägt rum, och de ha förmenat, att, om tiden för ränteberäkningen flyttades fram, på det sätt, som de slutligen föreslå i reservationen, eller att räntan beräknades från och med början av den tiodagsperiod, som infaller närmast efter insättningen, så skulle allmänhetens intresse för banken därigenom ökas och därmed också insättningarnas be-

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.
(Forts.)

Ang. ändringar i post-sparbanksförordningen.
(Forts.)

lopp växa. Jag tror, att denna uppfattning icke är alldeles riktig, och att den i varje fall innebär en överskattning.

Man kan skilja på två moment som i detta sammanhang kunna påverka insättarnes intresse. Å ena sidan: ha insättarne klart för sig grunderna för den nu gällande ränteberäkningen, och skulle det förhållandet, att ränteberäkningen komme att börja med nästa tiodagsperiod i stället för med nästa månad, verkligen kunna påverka insättarnes intresse? Jag tror icke att det är fallet. Tiden när räntan börjar beräknas är nog en faktor, som de allra flesta icke reflektera på, och om de skulle göra det, tror jag icke, att det skulle påverka deras sparsamhets-sinne i nämnvärd grad.

Ty de måste då å andra sidan fråga sig, vilken ränteökning genom en sådan förändring skulle komma insättarne till godo. En sådan beräkning har uppgjorts av postsparbanken och ger vid handen, att denna ränteökning faktiskt spelar en mycket liten roll. Det av reservanterna föreslagna beräkningssättet skulle öka delägareräntan med cirka 23,000 kronor om året, vilket ju förefaller vara ganska mycket, men som, fördelat på alla insättarne, betyder i medeltal icke mer än 4 öre per insättare och år, alltså ett belopp, som faktiskt ej kan spela någon roll, varken i realiteten eller för att befordra insättarnes sparsamhetsintresse. Man kan då säga: varför icke vidtaga denna förändring i alla fall? Man bör dock på allt sätt tillgodose insättarnes intressen, även då det rör sig om så små belopp. — Helt visst, men då tror jag, att man bör välja en annan väg.

Det finns nämligen en faktor, som jag verkligen tror kan sporra insättarnas intressen mera än frågan om några dagars tidigare eller senare räntegodtgörelser, och det är den räntesats efter vilken räntan utgår. Den räntesats, som för närvarande tillämpas och som har gällt under större delen av postsparbankens verksamhetstid, är 3,6 0/0. Jag håller före, att det är ett verkligt önskemål, att kunna höja räntesatsen till 4 0/0. Räntesatsen är dock något som står klarare för insättaren; ökas den bör detta kunna i någon mån öka hans intresse för insättning, och dessutom bleve en dylik höjning till stor fördel för postsparbanken i konkurrensen med sparbankerna och enskilda banker om småfolkets insättningar.

Att postsparbankens räntesats är så låg som 3,6 0/0 beror i första rummet på de stränga bestämmelser i fråga om placering av postsparbankens medel, som från början av postsparbankens verksamhet varit gällande. Postsparbanken fick nämligen från början och under en lång tid icke placera sina medel annat än i statsobligationer och Sveriges allmänna hypoteksbanks obligationer, vilka båda ge mycket låg effektiv ränta. Från och med 1902 är det förhållandet ändrat. Postsparbanken fick då större frihet och får nu placera sina medel även i kommuners obliga-

tioner och i obligationer, utgivna av bolag och inrättningar, ifall för dessa obligationer kommun står som garant. Detta har redan hunnit inverka på postsparbankens finanser: en årlig behållning har börjat uppstå, och jag anser det vara av allra största intresse att denna årliga behållning tillvaratages, så att den småningom växer till en fond, som kan möjliggöra en höjning av räntan från 3,6 till 4 0/0. I det avseendet spelar det en ganska stor roll, om detta belopp av 23,000 kronor, som enligt motionärernas förslag skulle delas ut till insättarne, på grund av ändring i tiden för räntans beräkning, i stället allt framgent fonderades, och på det sättet postsparbankens medel komme att växa.

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.
(Forts.)

Jag tror att man på den vägen på bästa sätt och vida bättre än enligt motionärernas förslag befordrar allmänhetens intresse för insättning i postsparbanken, och det är huvudsakligen på den grund majoriteten i utskottet, liksom jag själv, varit med om att tillstyrka avslag på motionen.

Jag ber således, herr talman, att få yrka avslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Den uppgift, som herr Wijk kom med, att insättarna skulle beredas 4 öre i ökad ränta per år och motbok, om tiden för räntebereäkningen ändrades, påminner något om den där historien om den gamle Rotschild i Frankfurt, som mycket gärna var med om att dela sin förmögenhet, ty det skulle ej bli mer än en mark per invånare i Tyskland, och med det resultat, att det var just ingen som kom och hämtade marken. Men icke kan man avfärda frågan på det sättet, utan frågan bottenar väl uti, om man kan vidtaga några åtgärder, som kunnat tillföra postsparbanken större medel, göra den mera begärlig för allmänheten.

Det drogs fram i utskottet, att man i fråga om postsparbankens uppgift fortfarande icke hade något annat att stödja sig på än det, som en gång i tiden, år 1883, var meningen med postsparbankens inrättande, nämligen att banken endast skulle vara en uppsamlingsanstalt för småfolkets medel, ett slags genomloppskanal, så att när insättarne då hade fått ett visst litet belopp, detta skulle flyttas över därifrån och till de andra bankinrättningarna. Jag är av den uppfattningen, att det icke längre låter sig göra att utgå från den förutsättningen, att postsparbanken ej har någon annan uppgift. Man frångick denna uppfattning redan när man på sin tid beslöt att till 2.000 kronor höja det maximibelopp, varå ränta gottgöres. Redan därigenom sade man ju ifrån, att postsparbanken har en något annan uppgift än att bara vara ett första uppsamlingsställe. Varför jag anser att allt, som kan göras, för att folk skall mera gå dit med sina besparingar, också bör göras, det är särskilt därför att

Ang. ändringar i post-sparbanksförordningen.
(Forts.)

konkurrensen ifrån privatbankerna om småfolkets pengar utvecklats i den mest oerhörda grad. De vidtaga alla möjliga åtgärder för att draga åt sig driftkapital och pengar att arbeta med; de måste hava kapital, och därför utdela de hemsparbössor, och vidtaga alla möjliga anstalter för att samla upp även kronan från dem, som kunna avvara den. För postsparbankens egen del anser jag det vara alldeles oriktigt, att man under dessa förhållanden, som ej voro så starkt framträdande år 1883, när postsparbankens inrättande beslöts, vid skötandet av postsparbanken utgår från samma synpunkter som då.

Ja, vad beträffar frågan om, att den väsentligaste orsaken till att icke allmänheten vänder sig i större utsträckning till postsparbanken, skulle vara, att räntan icke är så hög — att den fortfarande står vid 3,6 0/0, då man i andra bankinrättningar, sparbanker och privatbanker i allmänhet får åtminstone 4 0/0 — så var ju den frågan före i utskottet, och utskottet hade nära nog begagnat sig av sin motionsrätt för att gå in till Riksdagen med ett förslag om hemställan till Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning om vilka åtgärder, som skulle kunna vidtagas, för att postsparbanken skulle fortast möjligt kunna höja sin ränta till 4 0/0 eller över huvud taget höja den. Det var endast den förseglade sedeln som avgjorde, att detta icke blev utskottets förslag.

Jag erinrar mig verkligen icke var vi hade herr Wijk i den frågan, om han var för en sådan hemställan eller emot densamma, men den saken kommer nog herr Wijk själv bäst ihåg.

Enligt de senaste uppgifter jag sett var det i postsparbanken innestående 47 miljoner kronor, i sparbanker 857 miljoner och på de privata bankernas sparkasseräkningar 345 miljoner kronor. Av postsparbankens redogörelser framgår, att en stor del av de hos banken insatta medlen äro utlånade till kommuner och liknande samfälligheter. Om man nu genom vidtagande av åtgärder, som bättre tillgodosåge insättarnas intressen, kunde tillföra postsparbanken ökade medel och därigenom sätta banken i stånd att ännu kraftigare utveckla sin verksamhet och utlåna ytterligare belopp till kommunerna, så skulle därmed en mycket stor fördel vara vunnen.

Jag anser, att det ena goda behöver icke förskjuta det andra. Jag har gått med på reservationen därför att denna äger ett mycket starkt stöd i det av postsparbankens styrelse avgivna utlåtandet, där styrelsen förklarar sig kunna vara med om en omläggning till tiodagarssystemet, emedan detta system sammanfaller med postkontorens redovisningssystem. Jag kan icke finna annat än att man genom att gå med på detta tiodagarsystem skulle vinna att insättarna skulle tillföras ränta för $\frac{1}{3}$ av månaden. Och när folk får sina räntor införda i sina postsparbanks-

böcker, fästa de sig naturligtvis vid, om det blir några kronor eller ören mera på året, och en sådan ökning av räntan blir naturligtvis en drivfjäder till att i större utsträckning anlita denna postsparbank. Sålunda kan jag icke se annat än att bifall till reservationen vore ett steg i rätt riktning. Vad sedan beträffar frågan om en utredning angående vilka åtgärder, som böra vidtagas för att få räntefoten höjd, så blir detta ett spørsmål, som sedermera så snart ske kan får tagas upp, på det att även denna ytterligare dragningskraft måtte kunna skänkas postsparbankens verksamhet.

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.
(Forts.)

På dessa skäl skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Berg* i Munkfors.

Herr Leander: Herr vice talman, mina herrar! I egenkap av motionär ber jag att få säga några ord.

I sitt den 5 februari 1910 avgivna betänkande rörande löne reglering för postsparbanken och i samband därmed stående frågor har löne regleringskommittén lämnat en ingående redogörelse för bankens verksamhet och tillstånd alltifrån dess uppkomst. Kommittén nödgas därvid konstatera, att den svenska postsparbanken icke haft den framgång, som man vid dess inrättande trott sig kunna hoppas, att den icke motsvarat de stora förhoppningar man vid dess tillkomst fäste vid densamma, att postsparbankens obestriddliga tillbakagång under de senare åren nödvändiggjorde vidtagande av särskilda anordningar o. s. v. Kommittén föreslog också en del anordningar, som likväl ej accepterades av den dåvarande chefen för finansdepartementet och som på grund därav kommo att skjutas åt sidan, när banken vid 1911 års riksdag uppfördes å ordinarie stat. Men vad kommittén yttrar rörande postsparbankens tillbakagång står i alla fall kvar och äger ännu sin giltighet. Men, invänder nu utskottet, postsparbankens uppgift är ju endast att uppsamla och fruktbargöra de små besparingarna för att sedermera, då dessa vuxit till ett mera avsevärt belopp, tjäna som mellanhand vid en fördelaktigare placering mot högre ränta än den postsparbanken kan lämna. När man anmärker mot en del av riksbankens avdelningskontor, att deras rörelse icke har den omfattningen man kunde önska, så heter det: Ja, bankens uppgift är ju endast att tillhandahålla de enskilda bankerna pengar, men visst icke att konkurrera med dessa. I detta citerade yttrande av utskottet liksom i det anförande, som här hållits av utskottets ärade vice ordförande, kan man också framläsa den tanken, att postsparbanken visst icke bör konkurrera med sparbankerna. Jag tror dock, att även om statens egna bankinstitut ordnades

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.

(Forts.)

en smula mer affärsmässigt än vad fallet är, så skulle ändock de privata bankerna kunna erhålla skäligen vinst, ty dem går det sannnerligen ingen nöd på.

Vad nu postsparbanken angår, så tillåter jag mig uttala såsom min oföretterliga mening, att den bör så utrustas, att den har utsikt att någorlunda uthärda den ständigt växande konkurrensen om sparmedel. I händelse man nu ville gå med på att införa tiodagarsränta i stället för månadsränta, vore ändock något vunnet. Längre lär man icke kunna komma för tillfället, enär det är Kungl. Maj:t, som bestämmer räntefoten. Postsparbanksstyrelsen har ju också förklarat, att tiodagarsränta mycket väl kan införas utan några nämnvärda svårigheter. Det har av en föregående talare påpekats, att därest tiodagarsränta vore tillämplig, skulle detta tillföra insättarna en summa av ytterligare 24 à 25,000 kronor om året. Man har nu sedan roat sig med att räkna ut, hur stor del av denna summa, som skulle komma på varje insättare och sagt, att detta skulle icke bli mer än fyra öre. Men, mina herrar, postsparbanken har dock kommit till just för att lära i synnerhet ungdomen att taga vara på örena. Jag förstår därför icke, varför man nu skall så där litet föraktfullt tala om de fattiga örena. Jag tror, att dessa ören för dem, som anlita postsparbanken, spela en ganska betydande roll. Det finnes ju en del, som ha rätt stora summor insatta i banken. Härjämte vill jag erinra om en annan sak, nämligen att insättning är obligatorisk för vissa kategorier. Så skola enligt givna föreskrifter fångars besparade arbetspremier, innehållna avlöningsmedel för manskapet vid indelta armén och viss del av beväringsmanskapets dagavlönning insättas i postsparbanken. Många av dessa människor äro icke rikare än att de väl behöva sina ören.

Nu är det ej heller så, som herr Wijk påstod, att bankens överskottsmedel till hela sitt omfång reserveras för att möjligen en gång i framtiden lämna insättarna större ränta, utan en del av dessa överskottsmedel användes till premiering och gratifikation till poststationsföreståndare och andra, och jag menar, att det vore lika rättvist att låta dem, som ha sina medel insatta i postsparbanken, erhålla den skäligen ränta, som de med rätta kunna göra anspråk på. Det vore ju lika bra som att använda dessa medel till utdelning av gratifikation.

Jag ber alltså, herr vice talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag å utskottets hemställan.

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Postsparbankens ändamål är ju icke att tillföra staten någon vinst utan allenast att tillgodose insättarnas intressen. Den skall blott tjäna det ändamålet att uppmuntra och underlätta för de breda lagren att göra sina besparingar räntebärande. Från den synpunkten är

det totalt likgiltigt, det måste jag bekänna, var denna breda allmänhet placerar sina besparingar, såvitt det blott sker med tillräcklig trygghet. Om de nu vända sig till sparbankerna, som ge 4 % i ränta i stället för till postsparbanken, som ger 3,6 %, så kan jag icke finna annat, än att de göra mycket klokt häri, om det för övrigt icke innebär några särskilda fördelar för dem att insätta i postsparbanken, vilket i somliga fall är händelsen, i det insättningarna kunna få ut sina pengar överallt i landet, där det finnes en postanstalt.

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.
(Forts.)

Men då jag säger detta, så menar jag därmed icke på något sätt, att de enskilda bankerna böra på något sätt gynnas i konkurrensen, eller att man bör undvika att göra postsparbanken så lockande som möjligt för folket. Tvärtom anser jag det vara vår skyldighet att på bästa sätt stödja postsparbanken, icke minst därför att denna bank har en dyrbar administration, och det följaktligen är ett statsintresse att denna administration utför ett nyttigt arbete och på bästa sätt gör skäl för sig, vilket icke kan ske på annat sätt än därigenom att rörelsen utvecklas så mycket som möjligt. Just från konkurrenssynpunkt menar jag, att det lämpligaste målet att sträva efter är att postsparbanken skall kunna giva fyra procent på insatta medel. Vad som ger t. ex. sparbankerna en fördel i konkurrensen med postsparbanken är sannerligen icke det, att sparbankerna beräkna ränta från dagen efter den då insättningen sker. Detta är för övrigt långt ifrån fallet med alla sparbanker, utan många beräkna ränta på precis samma sätt som postsparbanken. Nej, vad som giver sparbankerna företrädet är den omständigheten, att de giva högre ränta. Vill man således taga upp tävlan med sparbankerna, vilka i detta fall äro postsparbankens svåraste konkurrenter, kan jag icke finna annat, än att den lämpligaste åtgärden vore att så fort som möjligt se till, att postsparbanken kan giva fyra procent ränta.

Skall man nu stå fast vid de principer för placering av postsparbankens medel, som fastslogos 1902 och som Riksdagen indirekt gillade 1911 genom att då godkänna den motivering, som låg till grund för löneregleringen i postsparbanken, en motivering, där just dessa frågor särskilt behandlades, så finnes ingen annan väg att komma till denna ränta av fyra procent än att reservera de överskottsmedel, som år efter år uppstå. Skall man dela ut dessa medel, såsom motionärerna föreslå, så förse- nar man därigenom den tidpunkt, då fyra procents ränta kan givas. Reserverar man dem däremot till framtida insättares gagn, så vinner man mycket snarare detta mål.

Jag kan hålla med herr Leander om, att även jag känner mig mycket tveksam gent emot de uppslag, som kommit från postsparbanksstyrelsens sida om att använda överskottsmedlen till att uppmuntra insättningen genom att belöna dem, som gjort

Ang. ändringar i post-sparbanksförordningen.
Forts.)

särskilt stora insättningar, och likaså belöna sådana posttjänstemän, på vilkas distrikt det största antalet insättningar blivit gjorda m. m. Detta tillämpas i viss utsträckning redan nu, och det sker på grunder, som man icke kan på rak arm riva upp. Men jag håller före att för framtiden det lyckligaste vore att reservera överskottsmedlen och fondera dem. Därför är det fortfarande min livliga övertygelse, att man bäst gagnar postsparbanken genom att avslå motionen och bifalla utskottets förslag.

Herr Sjöberg: Att det måste vara något galet med postsparbanken, att den icke vunnit den anslutning, som man hoppades på, då den startades, vilket som bekant skedde under den Posseska ministärens dagar, det kan man förstå, om man tänker att resultatet av dess verksamhet icke blivit bättre, oaktat postsparbankskontor finnas över allt, där det finnes postkontor.

Om man jämför de insättningar, som tillförts postsparbanken, med de belopp, som våra sparbanker ha inestående, så finner man, att skillnaden är ofantligt stor. Nu är det sant, att en hel del sparbanker äro äldre, men tänker man blott på hur få de äro, jämförda med antalet postsparbankskontor, så skulle man kunna tycka, att summan insatta medel i postsparbanken borde hunnit upp till de belopp sparbankerna kunna uppvisa. Vad som gör att allmänheten icke anlitar postsparbanken såsom man hoppats att den skulle göra, det är enligt mitt förmenande, att räntan är lägre i postsparbanken. Jag tror icke, att man så mycket ser på att räntan icke beräknas från den dag, då medlen insättas. Nej, man vet, att räntan är 3,6 % i postsparbanken men 4 och stundom 4 1/2 % i sparbankerna. Nu hör man från flera håll jeremiader över att svenska folket icke är tillräckligt sparsamt, och särskilt i dessa dagar, då man håller på att diskutera ålderdomspensioneringsförslaget, talas det mycket om att en sådan pensionering skulle motverka sparsamheten hos det mindre bemedlade folket. Då menar jag, att, när staten inrättar en bank avsedd att uppsamla småfolkets medel, borde staten också se till, att allt göres för att uppmuntra denna banks verksamhet, och detta kan enligt mitt förmenande endast ske därigenom, att man vidtager sådana åtgärder — vilka det nu skall bli, kan jag icke på rak arm säga — att man kan höja räntan, så att den blir lika hög som den är i sparbankerna. Gjorde man det, och allmänheten finge klart för sig, att man där får lika hög ränta på sina pengar som i sparbankerna, så är det min fulla övertygelse, att vi med det stora antal postsparbankskontor, som vi ha spridda överallt i vårt land även i dess avlägsnaste trakter, skulle få besparade en hel del medel, som nu gå förlorade för den enskilde, därför att folk icke tänker på postsparbanken. Ingen människa talar om att det finns postsparbankskontor, man vet knappast om att sådana existera,

det hänger kanske en skylt i en förstuga i poststationen, men den fäster man sig icke så mycket vid. Om det verkligen gjordes något för saken, är jag fullt övertygad om, att postsparbanken skulle uppsamla avsevärda belopp från de breda lagren, och jag har i det avseendet samma uppfattning nu, som då det var fråga om sparbankerna. Jag tror, att statsmakterna borde vara litet mera angelägna att uppmuntra just folket att begagna sig av postsparbanken.

Jag vet icke, om jag skall yrka bifall till utskottets förslag eller till reservanternas förslag. Det är sant, att reservationen innebär ett litet steg i rätt riktning och kan ju betyda några ören eller kronor mer, men jag tror icke, att man fäster sig så mycket vid detta, utan här gäller det, om det kunde bli klart för folket, att postsparbanken ger lika stor ränta som sparbankerna.

Här fälldes på förmiddagen ett yttrande, jag tror från herr Kristensson i Göteborg, att man borde vidtaga åtgärder, så att man kunde upprätta en bankverksamhet med postsparbanken som grund. Det kan ju vara möjligt, att den diskussion, som förts i denna fråga, kan ge anledning till ett uppslag i detta avseende. Det är endast detta jag velat säga; och jag har icke något yrkande att göra.

Herr Ström: Ja, herr talman, det var ett yttrande av herr Leander, som uppkallade mig att säga ett par ord. Han uttalade bland annat det, att dessa medel även gingo till gratifikationer bland annat åt poststationsföretändarne. Då jag själv är poststationsföreståndare, känner jag något till dessa gratifikationer åtminstone från min trakt. Vi ha ju flera poststationer inom orten. icke mindre än fyra, men det vågar jag säga, att ingen av dessas föreståndare har någon annan gratifikation än de två öre, som de ha för varje insättning. Utskilliga uppdrag har jag haft, som icke varit så synnerligen väl avlönade, men icke något, som varit så krent avlönat som just detta. Man kan därför icke enligt mitt förmenande kalla detta för en gratifikation, ty dessa bankgöromål förorsaka för poststationsföreståndarne ett ganska stort besvär, såsom var och en, som känner till de journaler, som måste föras över dessa insättningar, kan intyga. Dessa få ören kunna väl då icke gärna kallas gratifikation.

Beträffande själva saken tycker jag, att motionären går i motsatt riktning mot vad man skulle önska. Anledningen varför postsparbanken är så litet anlita, är naturligtvis, som här av flera talare påvisats, att räntesatsen är så låg i förhållande till andra bankers räntesatser. Andra sparbanker liksom spar-kasseräkningarna i de enskilda bankerna lämna i regel 4 och ofta 4 $\frac{1}{2}$ procent, då postsparbanken endast lämnat 3,6. För

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.
(Forts.)

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.
(Forts.)

att då kunna ge någon högre ränta, skall man väl icke ytterligare belasta postsparbanken med tjänstemän, så att det skall gå åt ännu mera än förut. Vi ha ju för icke länge sedan, ett par år tror jag, haft före frågan om ränteförhöjning, men då förklarades alldeles bestämt, att såsom bankens ställning var, kunde den icke lämna högre ränta än som då var bestämt. Nu säger man, att de omkostnader, som postsparbanken har, ställa sig högre än de enskilda bankernas kostnader — således samma förhållande där som vid övriga statens inrättningar — och detta gör, att räntan icke kan sättas så synnerligen hög. Det kan kanske icke heller vara så viktigt att räntan blir alltför hög, ty huvudsaken är ändå att garantien blir fullständigt betryggande.

Beträffande denna fördelning i tiodagarsperioder kunna ju de olägenheter, som skulle uppstå därav, lätt förhindras genom att insättningar verkställdes i slutet och uttagningar i början av en månad. Förhållandena kunna ju vara sådana, att detta icke låter sig göra, men i de flesta fall skulle man nog kunna avpassa alltsamman så. Förslaget enligt denna motion medför alltså icke någon avsevärd vinst för insättarne. Den enda vinsten skulle däremot vara, om räntan kunde höjas, och i den mån det kan ske utan olägenhet, skall jag vara den förste att vara med om ett sådant förslag, som naturligtvis är det enda sättet att få flera insättare. För övrigt vill jag tillägga, att om andra banker skulle draga till sig de små besparingarna, så är det icke så farligt, om dessa banker blott äro solida. Våra sparbanker äro ju i allmänhet så goda, att några farhågor i detta avseende knappast behöva förekomma. I sammanhang härmed vill jag anföra vad en av våra högre posttjänstemän sade till mig en gång: »Om folket bara sätter in sina besparingar», sade han, »så är det mig likgiltigt, om det sker i postsparbanken eller någon annan bank, huvudsaken är att det blir någonting sparadt.» Postsparbanken har ju, som förut påpekats, varit avsedd att vara ett ställe, där de små besparingarna kunde uppsamlas, för att sedan överflyttas till andra ställen, där högre ränta skulle kunna erhållas.

Det ena med det andra gör, att jag icke kan annat än helt instämma i det slut, vartill utskottet kommit, och ber jag för den skull få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg i Stockholm: Utskottets ärade vice ordförande sade, att man skulle spara de här pengarna, som utgöra skillnaden mellan den nuvarande månadsberäkningen och den föreslagna tiodagarsberäkningen, för att desto fortare komma därhän, att postsparbanken blir i tillfälle att höja sin ränta. Men dessa 23,855 kronor för 1912 representera väl inte ett sådant belopp, som är utslagsgivande för bankens förmåga att höja räntan, utan bankens förmåga i den vägen är naturligtvis beroende av

hur postsparbanken placerar sina medel. Det är ju endast de äldsta lånen, de som lämnats ut, då räntan icke var så hög, som löpa med denna lägsta ränta, men nu är ju räntesatsen högre och därav följer, att postsparbankens möjlighet att giva högre ränta till insättarne växer i proportion härtill. Sälunda är det detta som är avgörande; avsättandet av dessa 23,850 kronor är icke av så ofantligt stor betydelse.

Av postsparbankens redogörelse för år 1910 finner man i en tabell, att efter en 27-årig verksamhet funnos i postsparbanken insatta belopp, som motsvarade 8,376 kronor per tusen invånare. Om jag går till ett annat land, som i avseende på folkmängden är närmast jämförligt med Sverige, nämligen Holland, så funnos där år 1907 likaledes efter 27-årig verksamhet insatta 38,482 kronor per tusen invånare. Jag tycker det skulle vara något för oss här i landet att också sträva efter att få insättningar i vår postsparbank till ett liknande belopp, och det målet nå vi naturligtvis genom att företaga reformer och icke låta institutionen stelna till, reformer, som göra banken mera anpassbar och det är i första hand en sådan här tiodagarsberäkning, det är alldeles visst. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Zetterstrand: När postsparbanken inrättades, hyste man mycket stora förhoppningar om densamma. Man hade klart för sig, att den skulle tränga fram till den stora allmänheten, och att besparingar skulle göras på alla håll. De första åren gjordes också ganska betydliga insättningar, men förhoppningarna grusades småningom helt och hållet. Och varför? Jo, det berodde på, att det var en alldeles särskilt olycklig tidpunkt, under vilken den startades. Räntan var då så låg, att vi icke haft den så låg varken förr eller senare, och de medel, som inflöto, bundos fast vid kommunala lån på mycket lång tid och med mycket låg räntesats. Sedan steg räntan, men då var det omöjligt för banken att följa med, utan den måste stå kvar vid denna låga ränta 3,3 och 3,6 procent. Med en så låg ränta är det omöjligt för banken att arbeta upp sig, emedan vi här i landet icke vilja låna ut pengar med så låg ränta. Vill man ha en ändring, måste man höja räntan till 4 0/0. Jag tror vi ha klart för oss litet var, att det föreslagna sättet med tiodagarsberäkning icke kommer att inverka något, men att en räntehöjning till 4 0/0 skulle göra mycket. Men skall man vänta, tills postsparbanken genom sin egen verksamhet kommer därhän, att den kan giva 4 0/0, ja då få vi vänta mycket länge. Men det förefaller mig, att denna sak är av så stor betydelse, när det gäller att uppmuntra sparsamheten här i landet, att man måste vidtaga några särskilda åtgärder, och detta skulle ske, om staten under ett eller annat år anslog ett belopp till postsparbankens hjälp, så att räntan kunde utfyllas till 4 0/0. Då finge man san-

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.
(Forts.)

Ang. ändringar i postsparbanksförordningen.
(Forts.)

enligt inom mycket kort tid in en mängd pengar i banken, vilka kunde utlånas på mycket fördelaktigt sätt, varigenom postsparbanken själv skulle kunna bära de 4 % och utan bidrag fylla den uppgift den har. Jag hoppas därför, att från vederbörligt håll framställning kommer att göras därom att genom ett rimligt statsanslag försätta postsparbanken i den ställning, att den kan utdela 4 %. Sedan klarar sig nog alltsammans av sig själv.

Som frågan nu ligger yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Leander: Herr vice talman! Jag vill endast gent mot herr Ström säga, att det icke är mitt påhitt, att en del av postsparbankens överskottsmedel användes till gratifikationer åt poststationsföreståndare, utan de orden äro postsparbanksstyrelsens egna. På sid. 4 i betänkandet heter det nämligen så:

»Jämlikt särskilda nådiga medgivanden, hava dessa överskottsmedel hittills huvudsakligen använts dels till avskrivning å det bokförda värdet å obligationer, som under de lägre räntetiderna på 1890-talet måst för höga pris förvärvas, dels ock till utdelande av gratifikationer åt poststationsföreståndare och enskilda sparmärkesförsäljare, vilka med nit och framgång verkat för postsparbankens utveckling och sparsamhetens befrämjande.»

Har postsparbanksstyrelsen använt ett oegentligt uttryck, får det stå för nämnda styrelses räkning.

Nu ansåg herr Ström, att de, som vilja anlita postsparbanken, kunna vänta med sina insättningar till den sista i varje månad. Ja, vänta de så länge, äro pengarna kanske borta. De böra sätta in dem, när de få dem. För övrigt ha både herr Ström och herr Wijk framhållit, att man lika gärna kan sätta in sina pengar i de vanliga bankerna. Ja, vad skola vi då ha postsparbanken till? Då är det bäst att helt och hållet slopa den.

Nu har det framhållits, att det är av vikt, att postsparbanken kan ge hög ränta. Det insågo naturligtvis också vi motionärer, men man kan icke göra något åt den saken för närvarande. Därför ville vi gå den väg, som är farbar nu, och något vinnes alltid genom att tiodagarsränta införes.

Jag ber, herr vice talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 110 ja mot 59 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning rörande personalens i hotell-, restaurang-, kafé- och konditorirörelse arbetstid och arbetsförhållanden m. m.

Ang. hotell-personals m. fl. arbetstid och arbetsförhållanden m. m.

Uti en inom Andra kammaren väckt och till lagutskottet hänvisad motion, nr 89, har herr *Lindhagen m. fl.* hemställt, att Riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en undersökning rörande personalens i hotell-, restaurang-, kafé- och konditorirörelse arbetstid och arbetsförhållanden samt, därest undersökningen därtill föranledde, framlägga förslag till lagbestämmelser för undanröjande av de missförhållanden, som förefunnnes.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa undersökning rörande personalens i hotell-, restaurang-, kafé- och därmed jämförlig rörelse arbetstid och arbetsförhållanden samt, i den mån undersökningen därtill föranledde, för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser för undanröjande av de missförhållanden, som kunde förefinnas.

Reservation hade dock avgivits av herrar *af Ekenstam, Trana, Gezelius*, greve *Lagerbjelke*, greve *Spens*, *Petersson* i Lidingö villa-stad och *Johansson* i Mellbyn, som ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade
Andra kammarens protokoll 1913. Nr 25.

Ang. hotell-
personals
m. fl. arbets-
tid och arbets-
förhållanden
m. m.

(Forts.)

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! När man tar itu med en sådan sak som denna, så kan man se den från två jämförelsevis olika synpunkter. Man kan se den från, om jag får säga, *hygienisk* eller *sanitär* synpunkt, och då inriktar man sig naturligtvis på att i allmänhet åstadkomma en sådan lagstiftning och sådana åtgärder, att arbetsförhållandena för den personal, vilken man har att syssla med, bli sådana, att densamma icke utsättes för risk av ohälsa eller olycksfall i arbetet. De övriga arbetsförhållandena inom yrket överlämnar man att regleras av den enskilda förtänksamheten. Men man kan också se den föreliggande frågan från en annan, en vidare, *social* synpunkt, och då inriktar man sig på att genom lagstiftning åstadkomma sådana förhållanden, att över huvud taget åt dessa arbetare beredes den ställning, som man anser skälig, rimlig och billig.

Motionären själv har gått ut från den sanitära synpunkten. Han börjar sin motion med att tala om den stora fara för folkhälsan, som förefinnes i det nuvarande ekonomiska livet, och han går vidare med att tala om »en särdeles lång arbetstid, nattarbete, vistelse i osunda eller nedrökta lokaler», med mera som den personal det här gäller, hotell- och restaurangpersonalen, har att kämpa med. Han talar särskilt om kökspersonalen, »vilken ofta får hårda ut under en oskäligen lång arbetstid, ibland ända till 16 timmar i sträck, i en outhärdlig värme, i en av ånga och osförpestad luft med ett till på köpet särdeles enerverande arbete, i all synnerhet för dem, som skola stå invid den vanligtvis rödglödgade spisen».

I allt detta är det den rent sanitära synpunkten, som gör sig gällande. Men så går han över till den sociala och lägger slutligen sitt krav efter den. Han vill nämligen, att för här ifrågakommande yrkesgrupp skall genom lagstiftning införas »en reglerad arbetstid av högst 10 timmar om dygnet, en hel dag ledigt i varje vecka, sundare arbetslokaler, en fast grundlön och ordentlig kost» — och utskottet följer honom.

Vi fingo i fjol, som herrarna veta, en lag om arbetarskydd, vilken är, så vitt jag kan se, mycket kraftig. Utskottet har talat om den och säger, att på den vägen visserligen åtskilligt kan göras, men att det dock icke kan antagas, att samma lag möjliggör så omfattande åtgärder, som för de inom förevarande yrken överklagade olägenheternas avlägsnande äro behövliga. Särskilt, menar utskottet, kunna nödiga bestämmelser till arbetstidens reglering icke i erforderlig omfattning av Konungen utfärdas.

Jag har i detta fallet en annan mening än utskottet. Vad beträffar de sanitära olägenheterna, som onekligen förefinnas inom det ifrågakommande yrket, och vilka jag för min del ingalunda vill underskatta, lämnar den i fjor antagna lagen om arbetar-

skydd nödig hjälp emot desamma. Den ger ungefär allt vad som i lagstiftningsväg kan ges för att undanröja sådana olägenheter. Eftersom jag vet, att det råder olika meningar härom, och då utskottet, såsom framgår av betänkandet, icke ansett sig kunna biträda denna uppfattning, vill jag med några ord redogöra för vad lagen i den delen innehåller och därigenom verificera mitt uttalande.

Det står i 3 §, att arbetsgivaren är skyldig att iakttaga *allt*, som med avseende å arbetslokaler, maskiner och redskap eller eljest med hänsyn till arbetets natur skäligen kan anses av nöden för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall och ohälsa i arbetet. Och vidare i 7 par., att Konungen äger att utfärda alla sådana föreskrifter, som erfordras inom de särskilda yrkena och i det särskilda fallet för att göra denna bestämmelse i 3 § effektiv.

Att dessa föreskrifter *också* kunna omfatta reglering av *arbetstiden*, för såvitt denna reglering betingas av sanitära förhållanden, står för mig ganska klart, och jag finner stöd för denna min uppfattning i det, som förekom vid lagens tillkomst. Det är nämligen att märka, att mot denna 7 §, vilken ger Konungen nyssnämnda befogenhet, gjordes anmärkning inom lagrådet, som påyrkade, att paragrafen skulle helt uteslutas, ej därför att icke Konungen skulle ha rätt att utfärda kompletterande bestämmelser till lagen — det ansåg lagrådet ligga i sakens natur — utan därför, att 7 § gick alltför långt. Det var oegentligt, menade lagrådet, att Konungen skulle kunna på administrativ väg utfärda så vidtgående bestämmelser som exempelvis om införande av normalarbetsdag.

Men detta yttrande ville den föredragande departementschefen icke godkänna. Han förklarade, att den kompletterande lagstiftningen naturligtvis skulle avse blott viss sysselsättning eller användandet av vissa slags redskap, maskiner o. s. v., och den komme icke att taga befattning med andra arbetsförhållanden än sådana, som innebure viss större fara för olycksfall och ohälsa. Han kunde således icke dela den meningen, att Konungen på grund av denna bestämmelse vore berättigad att utfärda föreskrifter om t. ex. normalarbetsdag, då, enligt hans uppfattning, befogenheten enligt detta lagrum tydligen vore begränsad på det sätt, som i 3 § angives, det vill säga till vad som skäligen kunde anses vara av nöden för att skydda arbetarne mot olycksfall och ohälsa i arbetet. Såvitt jag kan förstå, måste detta betyda, att, *om* en reglering av arbetstiden behövs för att skydda vederbörande arbetare mot ohälsa i arbetet, så *äger* Konungen enligt arbetarskyddslagen att därom förordna.

Går man till föreskrifterna rörande minderåriga, är den befogenhet arbetarskyddslagen ger åt Konungen ännu större.

Ang. hotell-
personals
m. fl. arbets-
tid och arbets-
förhållanden
m. m.
(Forts.)

Ang. hotell-
personals
m. fl. arbets-
tid och arbets-
förhållanden
m. m.

(Forts.)

Det finnes i 10 § föreskrift om att minderåriga icke må användas i arbete på ett sätt, som kan medföra fara för bland annat överanstängning eller annan menlig inverkan på den minderåriges hälsa eller kroppsutveckling, och enligt en senare paragraf, den 17:de, äger Konungen utfärda alla föreskrifter, som behövas för att göra den bestämmelsen effektiv eller om så är nödigt helt förbjuda minderårigas användande i visst arbete. Jag vet verkligen icke, vad man mer kan begära i fråga om minderåriga. Och går jag så till bestämmelserna angående kvinnors användande i arbete, är Konungens administrativa befogenhet lika stor som i fråga om minderåriga. Det heter i en paragraf, den 21:sta, att om kvinnors användande i arbete finnes synnerligen ansträngande och hälsofarligt, kan Konungen föreskriva villkor eller helt förbjuda det.

Som herrarna veta, följdes fjorårets lag om arbetarskydd av inrättandet av ett särskilt ämbetsverk för att handlägga dessa ärenden, nämligen socialstyrelsen. Denna har enligt sin instruktion att handlägga ärenden av social natur, och däribland angivas särskilt ärenden rörande »*arbetarskydd*», såsom skydd mot olycksfall och ohälsa i arbete; minderårigas och kvinnors användande i arbete; vilotid; arbetstidens längd och fördelning» o. s. v. Och vidare innehåller instruktionen, att socialstyrelsen åligger att »med uppmärksamhet följa företeelserna på de områden, som äro föremål för dess verksamhet samt vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, vilka styrelsen i anledning av sådana företeelser finner påkallade». Med den hävstång, som sålunda nu förefinnes i socialstyrelsens skyldighet att ägna sin uppmärksamhet åt dessa ärenden, och i betraktande av det nit och intresse för sin uppgift, som, enligt vad vi alla känna, socialstyrelsen är besjälad av, så synes det för mig ligga utom allt tvivel, att de arbetaregrupper, varom här är fråga, skola få sina arbetsförhållanden reglerade, få dem reglerade inom möjligast korta tider på ett sådant sätt, som ur hygienisk och sanitär synpunkt är fullt tillfredställande.

Men med detta äro utskottet och den ärade motionären icke nöjda. De vilja gå längre, de vilja ha nya lagar, som giva omfattande social reglering på området. Förmodligen är det någon slags normalarbetsdag som man främst syftar på, någon normal arbetstid för de yrken, som det här gäller, som man redan nu vill ha genom lagstiftningens mellanhand genomförd. Så långt kan jag för min del icke följa dem. Det minsta som man kan begära, när man antagit en så vittgående och ingripande lag som lagen om arbetsskydd och inrättat ett särskilt ämbetsverk för att föra ut den lagen i verkligheten, det minsta man då kan begära, är, synes det mig, att man avvaktar verkningarna av den lagen, innan man går vidare och skriver nya lagar. Skall den ärade motionärens krav, som vi alla känna

från detta och andra tillfällen, krav på lagar och åter nya lagar, tillmötesgår, då, mina herrar, fruktar jag att vi komma att drunkna i lagar. Det kan ju hända — och för min del tror jag, att det kommer att hända — att lagen om arbetarskydd finnes tillräcklig för att åt dem, som äro sysselsatta i dessa yrken, skaffa en dräglig, rimlig och människovärdig tillvaro, och då kan det till och med vara betänkligt att redan nu gå längre och skriva nya lagar för dem. Ty det kan hända, att, om man i all välmening och i allra bästa avsikt reglerar och reglerar, så kan det slå olägligt ut för dem, som man vill hjälpa, och de få det sämre än om man lämnat åt dem själva att taga de arbetsförhållanden, som de funnit för sig bättre passande.

*Ang. hotell-
personals
m. fl. arbets-
tid och arbets-
förhållanden
m. m.*

(Forts.)

Den ärade motionären har själv i en motion, som behandlats av lagutskottet och som står på föredragningslistan längre fram, lämnat ett mycket belysande exempel på huru en lag kan i visst speciellt fall verka ofördelaktigt. Jag tänker därvid på lagen angående skydd för kvinnor i nattarbete, vilken, som herrarna veta, stadgar, att kvinnor icke få användas till arbete efter kl. 10 på kvällen. Nu uppgiver den ärade motionären, att denna lag haft en oläglig verkan för en viss kategori av kvinnliga arbetare här i Stockholm, nämligen de kvinnliga typograferna. »Känt är», — säger han — »hurusom i huvudstaden exempelvis kvinnornas bäst avlönade yrke, nämligen typografyrket, håller på att bli stängt för kvinnorna, och den redan anställda personalen här och var avskedats eller hotats med avsked, därför att de ej få användas i övertidsarbete», alltså efter kl. 10 om kvällarna. Han ifrågasätter därför ändring i den lagen, så att undantag göres för dessa kvinnor.

Det finnes också ett annat skäl, varför jag finner det olämpligt att i detta sammanhang nu begära en lagstiftning om normalarbetsdag — ty det är väl det som innerst är syftet med den lagstiftning utskottet tänker sig — och detta skäl är, att denna fråga föreligger till Riksdagens prövning på grund av en annan motion, väckt från socialdemokratiskt håll, och hänvisad till tillfälligt utskotts behandling. Jag vet icke, om utlåtandet är avgivet ännu, men i denna motion är frågan om normalarbetsdag i hela sin vidd upptagen. Då synes det mig vara ganska litet skäl i att i ett specialfall upptaga samma fråga, utan borde man taga allt detta i ett sammanhang.

Dessa äro de skäl, som ligga till grund för den reservation jag fogat vid lagutskottets utlåtande, och vilka jag där i korthet angivit. På grund av dessa skäl tillåter jag mig hemställa, att lagutskottets betänkande måtte ogillas, och kammaren med bifall till reservationen finna, att herr Lindhagens förevarande motion icke bör till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. hotell-
personals
m. fl. arbets-
tid och arbets-
förhållanden
m. m.

(Forts.)

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke uppehålla mig så länge vid denna fråga. Det är, såsom framgår av utskottets betänkande, en gammal fråga det här gäller. Den har varit före inom Riksdagen både 1911 och 1912, och bägge gångerna har Andra kammaren utan votering antagit ett förslag till hemställan likadant som det utskottet framlagt i år.

Nu har den siste ärade talaren kommit med ett nytt skäl för sitt avslagsyrkande, nämligen det skälet, att det har tillkommit en ny lag, lagen om arbetarskydd av den 29 juni 1912, vilken enligt hans mening skulle lämna möjlighet att på ett tillfredsställande sätt reglera dessa förhållanden.

Vad nu det nya skälet beträffar, och särskilt att det skulle vara *nytt* i förhållande till det beslut, Andra kammaren förut fattat i denna fråga, torde det vara skäl framhålla, att när denna lag om arbetarskydd behandlades av ett särskilt utskott vid förra årets riksdag, så hade detta särskilda utskott tillika att behandla just samma motion som den här föreliggande, men icke desto mindre tillstyrkte utskottet en skrivelse av alldeles samma innehåll som den här föreslagna. Det är sålunda uppenbart, att åtminstone detta utskott, som ju hade all anledning att sätta sig in i frågan, för sin del var av den mening, att den lag, som då av utskottet tillstyrktes och sedermera av Andra kammaren antogs, i allt fall icke utslöt angelägenheten av att bifalla ett sådant yrkande. Eller att om det nu var så, att det var reserveranter inom utskottet, som tillstyrkte denna skrivelse; men sakförhållandet var detsamma, och Andra kammaren hade detta fullkomligt klart liggande för sig i föl som i år.

Nu är det så, att utskottet icke heller i år förbisett den saken, att det kommit en ny lagstiftning, 1912 års lag om arbetarskydd. Utskottet har, såsom herrarna finna av betänkandet, behandlat den saken och på anförda skäl kommit till det resultat, att den nya lagen icke ger Kungl. Maj:t makt att på ett tillfredsställande sätt ordna ifrågavarande förhållanden. Detta har icke heller påståtts av den siste talaren, utan han har menat, att vad som här vore att avhjälpa, vore vissa sanitära olägenheter, och något vidare ville han icke vara med om.

Om nu herrarna hava närmare studerat detta betänkande, så finna herrarna, att man i andra länder, speciellt Tyskland, har reglerat dessa förhållanden på ett sätt, som vitsordats vara tillfredsställande. Men det är absolut omöjligt enligt utskottets förmenande — och det tror jag, att den siste talaren måste medge — att endast med ledning av 1912 års lag om arbetarskydd och det bemyndigande, som däri gives Kungl. Maj:t, åstadkomma en sådan lagstiftning hos oss, som den, vilken i Tyskland blivit genomförd. Det är, jag framhåller det än en gång, absolut omöjligt för Kungl. Maj:t att, med användande av det bemyndigande, som 1912 års lagstiftning giver, reglera arbets-

tiden för dessa yrken annat än i högst otillräcklig och otillfredsställande omfattning.

Nu vill jag dessutom upplysa, att särskilt vad beträffar det av den siste talaren framkastade påståendet, att socialstyrelsen skulle taga denna fråga om hand och kunna hos Kungl. Maj:t föreslå, och Kungl. Maj:t därefter utfärda dylika föreskrifter, så har man hört sig för hos socialstyrelsens chef, och den ledamot, som har att i styrelsen speciellt behandla dessa ärenden. Dessa äro av den mening, att en sådan lagstiftning, som den här föreslagna, skulle vara lämplig och nyttig, och även att en utredning av frågan skulle vara av behovet påkallad. De anse tillika, att lagen av 1912 icke i och för sig kan berättiga Kungl. Maj:t att utfärda sådana föreskrifter, som de, som här erfordras.

Härmed anser jag mig nu hava ganska tydligt ådagalagt, att det skäl, den siste talaren anfört för att man icke skulle bifalla detta förslag, dels förelåg likadant, när Andra kammaren fattade sitt beslut i fjol och dels, att man i allt fall icke kan på grund av lagen om arbetarskydd få en tillfredsställande lagstiftning i detta hänseende.

I slutet av sitt anförande framhöll samme talare, att det kan vara farligt att lagstifta på det sätt här är begärt. Det har visat sig förut, sade han, och han anförde särskilt ett fall, att man farit för fort i väg och fått en lag, som icke varit till gagn för dem, som lagen avsett att hjälpa. Jag vill med anledning härav till en början framhålla, att den åsyftade lagen, nämligen lagen om förbud mot kvinnors nattarbete, första gången framlades just av den regering, som talaren då tillhörde, och det verkar därför litet egendomligt att höra den lagen framdragas såsom exempel på en lagstiftning, som man icke borde göra. Vad dessutom *motionärens* ställning till denna fråga beträffar, så kunde kammaren av talarens anförande möjligtvis få anledning tro, att det var motionären, som på sin tid ivrade för den lagen. Men det är långt ifrån, att herr Lindhagen skulle ivrat för lagen om kvinnors nattarbete, att han just var den allra ivrigaste och mest energiska motståndare mot densamma. Sålunda är det icke någon lagstiftning, som han medverkat till, och som sedermera befunnits olämplig. Nu har jag min särskilda mening om att den lagen icke är olämplig, och härom torde jag få tillfälle att yttra mig längre fram i afton. Men för öfrigt anser jag, att då det gäller att avgöra, huruvida en lagstiftning är lämplig för dem, för vilka den är avsedd, så torde det vara skäl i att en liten smula höra deras mening, som saken gäller. När det gällde kvinnorna, arbetade de emot den lagen så mycket de kunde, men lagen infördes ändå. I detta fall är det ett alldeles motsatt förhållande. Servitörerna, som det här gäller, önska nämligen en lagstiftning på detta område. Jag minns, att 1911, när jag avgav min reservation, som Andra kammaren antog, så fick

Ang. hotellpersonals m. fl. arbetstid och arbetsförhållanden m. m.
(Forts.)

Ang. hotell- jag ett besök av representanter för dem, varvid de på det var-
personals maste anhöllo att man skulle begära en sådan lagstiftning. Och
m. fl. arbets- jag har i år fått mig tillsänd en resolution, som jag skall be att
tid och arbets- få läsa upp för att visa deras mening i denna fråga.
förhållanden

m. m. »Vi drista oss», säga de, »vördsamt att bedja Eder taga
(Forts.) del av nedanstående resolution, som är uttryck för vad hela vår
kår tänker och känner. I förhoppning om att vår vädjan kan
påräkna någon sympati hos Eder, herr riksdagsman, närsluta vi
härmed vårt uttalande, som antagits vid ett möte, besökt av 250
yrkeskamrater inom restaurangfacket.» Och så kommer resolu-
tionen: »Servitörer i Stockholm, samlade till möte för att ge
sin anslutning åt borgmästare Carl Lindhagens m. fl. motion om
utredning av restaurangpersonalens arbetstid etc., rikta härmed
en varm vädjan till Riksdagens ledamöter att behjarta detta öns-
kemål vid behandlingen av motionen i kamrarna, så att Kungl.
Maj:t med det snaraste måtte få i uppdrag att utreda den fråga,
som för oss servitörer är av den allra största betydelse, då det
gäller att få mera lämpligt avvägda arbetsförhållanden för hela
den stora kår, som är anställd inom den svenska restaurangrö-
relsen. För Union Ganymeds Stockholmsavdelning: Styrelsen.»

Ja, det är ju sålunda alldeles klart, vad de själva anse i
denna fråga. Men, säger man, det där förstå de icke, det bleve
nog icke så bra för dem ändå, om man skulle införa en sådan
lagstiftning. Då skall jag be att få påpeka, att vi hava exem-
let från ett sådant land som Tyskland, där, som jag förut nämnt,
en lagstiftning på det område, som här är fråga om, varit ge-
nomförd ända sedan 1902 och befunnits tillfredställande. Mig
synes det sålunda, som om kammaren icke skulle behöva visa
någon den ringaste tvekan att gå samma väg, som den förut
gått. Säkert är, att man varken gagnar det allmänna eller den
kår, som är i fråga, i ringaste mån genom att hålla emot, när
det gäller att förhjälpa den till bättre förhållanden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hem-
ställan.

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken och
Sjöberg.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få tillägga ett par ord
till vad den senaste talaren anförde.

Herr Petersson i Lidingö villastad sade, att denna fråga sön-
derfaller i två avdelningar: en hygienisk och en social. All
ohälsa hade socialstyrelsen i sin makt att med stöd av den nya
yrkeslagen avhjälpa, så det behövde man icke göra något åt nu,
och kravet på reglering av arbetstiden gick för långt, så det
ville han icke vara med om.

Nu förhåller det sig emellertid så, att man icke kan tudela

frågan på detta sätt. Det är visserligen så, att socialstyrelsen kan taga initiativ till, och Kungl. Maj:t besluta sådana ändringar med avseende å lokalernas beskaffenhet, att det blir bättre luftväxling och anordnat på ett mera hygieniskt sätt i övrigt, men i stort sett kommer den ohälsa, som denna kår är utsatt för, att sammanfalla med den långa arbetstiden.

Ang. hotell-personals m. fl. arbetstid och arbetsförhållanden m. m.

(Forts.)

Man kan exempelvis icke med stöd av yrkesfarelagen föreskriva, att gäster icke få röka i lokalerna. Det kan icke undvikas, men betjäningen, som skall gå i röken kanske 16 timmar om dygnet, tager skada till hälsan. Man kan också ordna det så, att köken bliva tämligen väl ventilerade. Men de, som skola stå kanske 16 timmar vid en rödglödgad spis, bliva skadade till sin hälsa, därför att de stå där i 16 timmar. Därför kommer i stort sett hälsofrågan för denna kår att sammanfalla med, vad en talare kallade den sociala frågan, eller den långa arbetstiden.

Nu anförde talaren emellertid vidare, att man skulle komma att drunkna i lagar, om man ginge fram på denna väg. Och det är naturligtvis klart, att det bästa samhällsskicket är det, där man behöver så få lagar som möjligt. Men nu är det så, att industrialismen fört med sig en massa oefterrättliga förhållanden, och då finnes ingen annan utväg. Jag är livligt övertygad om att den personal, som här är i fråga, icke kan följa den näst siste talaren i, att de böra vänta, till dess det omöjliga skall inträffa.

Såsom ganska belysande för vad saken gäller, skall jag be att få omtala, att denna personal med anledning av denna motion bad mig, att jag skulle hålla föredrag om saken. Ja, det ville jag gärna göra. Men vilken tid skulle vara lämpligast? Jo, kl. $\frac{1}{2}$ 3 på morgonen, ty förr kunde de icke träffas. Jag har verkligen icke hållit något föredrag kl. $\frac{1}{2}$ 3 på natten förut, men åtog mig det gärna och kom klockan $\frac{1}{2}$ 3. Jag fick vidtaga särskilda anordningar i hemmet för att vakna och komma dit i tid. Först vid denna tid kunde de komma, och de behövde ändå en dryg kvart för att samlas, och sedan diskuterade man saken till kl. 5— $\frac{1}{2}$ 6. Redan detta torde vara belysande för, vad det gäller för denna personal. Och jag kan försäkra den ärade talaren, att om de fingo välja mellan att drunkna i lagar och att ha det, som det är, så drunknade de hellre i lagar. Det är den enstämmiga uppfattningen bland dem. Och jag är livligt övertygad om, att, om herr Petersson i Lidingö villastad, innan han höll sitt anförande här i dag, stått i 16 timmar framför en rödglödgad spis och vänt på steken, så hade anförandet uteblivit. Han hade instämt med lagutskottet.

Så erinrades ju också om, att lagen skulle bliva till men för den personal, som är i fråga. Ja, det har bemötts i mitt föregående exempel med vad jag där sade, men det är klart att lagarne kunna stiftas sämre eller bättre. Och då herr Peters-

*Ang. hotell-
personals
m. fl. arbets-
tid och arbets-
förhållanden
m. m.*

(Forts.)

son i Lidingö villastad talar om den kvinnliga nattarbetslagen — den föreslogs av den regering, vilken talaren då tillhörde — så vill jag säga, att orsaken, varför denna lag icke blev bra, är, att den icke var riktigt väl genomtänkt. Men hade regeringen genomtänkt lagen och förklarat, att det skulle göras undantag icke blott för industrien och råvaran, utan för människorna själva, hade det blivit en bättre lag. Här är icke fråga om att erhålla skydd endast för manlig eller endast kvinnlig personal, ty då blir lagen icke bra, utan det är fråga om att ordna det bra för allesammans. Jag försäkrar den förste talaren, att, även om han icke stått de där 16 timmarna vid spisen, utan kommit i sin nuvarande egenskap till mötet och sett detta folk, trötta efter arbetet, komma från alla möjliga lokaler, och sett med vilken enighet de samlat sig i förhoppning att även Riksdagen skulle kunna hjälpa dem något, så tror jag icke, att den förste talaren hade haft hjärta att yrka avslag på lagutskottets hemställan, till vilket jag, herr talman, ber att för min del få yrka bifall.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Jag kan icke låta de båda sista anförandena till protokollet stå utan ett ord till svar. Jag har icke velat på något sätt förneka tillvaron av de ogynnsamma förhållanden, under vilka hotell- och restaurangpersonalen arbetar, och de olägenheter som äro förknippade med den långa arbetstiden, nattarbetet o. s. v. Jag tror att jag tillräckligt tydligt uttalat, att även jag livligt behjärtar önskvärdheten och nödvändigheten av att något göres för att härutinnan åstadkomma en bättre sakernas ordning. Men då den förre talaren säger, att dessa 16 timmar vid spisen och dessa 16 timmar i rök medföra ohälsa, då säger jag — och jag har försökt att giva skäl för det — ja visst, och just därför kan det hjälpas enligt arbetareskyddslagen. Och då detta säkerligen icke kan ske på annat sätt, än att arbetet icke skall fortfara 16 timmar, utan kortare, rimlig tid, så lämnar denna lag åt Kungl. Maj:t att i administrativ väg reglera arbetstiden så långt det ur sanitär synpunkt är nödigt. Visserligen har jag hört lagutskottets ärade ordförande förklara, med åberopande av socialstyrelsen såsom auktoritet, att alls ingenting kunde göras. Men jag håller mig till lagen, och jag kan inte komma till annat resultat, än att enligt dess lydelse, sådan den föreligger, medger och kräver den ett reglerande av arbetstiden, då det betingas av sanitära hänsyn. Är detta riktigt, då faller också det väsentliga av de skäl, som den föregående talaren anförde, för att nu begära ytterligare lagar, innan vi ännu ha provat, vad den lag vi togo i fjol kan leda till.

Exemplet från Tyskland låter ju vackert och övertygande. Jag är tyvärr icke tillräckligt inne i förhållandena där ute för att veta, om den tyska lagstiftningen passar att utan vidare

överföra på svensk jord. Jag har icke heller varit i tillfälle att taga reda på, huruvida den allmänna arbetarskyddslag, som till äventyrs kan finnas där ute, är av samma kraftiga beskaffenhet som vår och möjliggör ett avhjälpande av nu ifrågavarande missförhållanden lika långt, som man enligt mitt förmenande kan göra det med den arbetarskyddslag, vi nu hava.

Och den omständigheten, att Andra kammaren i fjor eller två år förut antagit samma skrivelse som nu åter föreslås, den inverkar icke på mig och borde icke heller inverka på kammarens beslut nu. Ty det som ligger emellan, är den nytillkomna lagen, vars verkan bör avvaktas, innan man går vidare. Jag tror icke, att man skulle göra den arbetaregrupp, som här är fråga om, vars väl jag lika mycket som utskottet önskar befrämja, jag kan icke se, att man skulle göra den något orätt genom att säga, att det är bättre, att söka reda sig med den lagstiftning vi hava, och med den undanröja påtagliga missförhållanden men bevara handlingsfrihet i övrigt, än att kräva ny lagstiftning, vars vansklighet är uppenbar, ty man kan ovarsamt komma med saker, som sedan visa sig olämpliga.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Man kan naturligtvis icke annat än på det livligaste glädja sig åt, att herr Petersson i Lidingö villastad, som bör känna till lagförhållanden, vill lägga en sådan betydelse i den nya arbetarskyddslagen. Men det har påpekats, att det var sannerligen icke utskottets uppfattning i fjol, då lagen beslöts. Då voro vi några, som måste reservera oss till förmån för en likalydande motion. Utskottet ansåg icke, att lagen kunde tillämpas såsom han här påstått.

Men nu begärde jag ordet förnämligast för att få till kammarens protokoll bifoga några uppgifter, som jag har från ett annat land. Det är i motionen påpekat, att det har kunnat lagstiftas i ett så stort land som Tyskland. Det har också nyligen företagits en reglering i England, som också är ett stort land, med förhållanden, som äro vida mer både utvecklade och invecklade än våra. Det heter i den uppgift, jag har därom, »att man har vid revision av lagen angående reglerandet av arbetstiden på försäljningsställen fått densamma utsträckt till hela restaurang- och kafépersonalen. Hittills har denna över huvud icke åtnjutit något sådant skydd. Enligt den nya lagen får ingen arbetare eller anställd inom restaurangyrket sysselsättas mer än 65 timmar i veckan. Varje vecka skall en fridag beviljas. Under denna dag får den anställde arbeta högst 6 timmar inklusive en vilostund på $\frac{3}{4}$ timma. Vidare skall varannan söndag vara fullständigt fri, och årligen lämnas en semester på 6 dagar med full lön. Skulle en person ej förbli anställd ett

Ang. hotellpersonals m. fl. arbetstid och arbetsförhållanden m. m.
(Forts.)

Ang. hotell-
personals
m. fl. arbets-
tid och arbets-
förhållanden
m. m.
(Forts.)

helt år, så skall vid uppsägningsterminen och vid slutavlöningen den motsvarande delen av hans semester tillgodoräknas honom.

Arbetstiden måste minst var sjätte timma avbrytas för en måltidspaus. Dessa pauser skola utgöra minst 2 timmar pr dag. I intet annat land hava de inom restaurangyrket anställda hittills uppnått något liknande.»

Det har man kunnat företaga i ett så stort land med så stor befolkning. Om man tänker sig denna lag, tillämpad på London med dess stora befolkning och personal i detta fall, så bör man kunna tillämpa den på ett mindre land och en huvudstad som Stockholm med betydligt mindre förhållanden. *Vill* man ordna saken, kan man naturligtvis göra det. De förskräckliga farhågor, som herr Petersson i Lidingö villastad hade för att gripa in med lagstiftning på området, de äro enligt mitt förmenande väsentligt överdrivna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindqvist i Stockholm: Herr talman! Det förefaller mig vara ganska obehövt att här i kammaren nu ytterligare framhålla skäl för behovet av en reglering genom lag i de förhållanden, som finnas på hithörande områden.

Jag var också med herr Lindhagen på det möte, som omnämmts, vilket började kl. $\frac{1}{3}$ 3 på natten och slöt vid femtiden. Och om kammarens ledamöter haft tillfälle att åhöra de klagomål, som där framfördes, tror jag, att vi alla skulle vara eniga om, att är det på något område behövt att reglera förhållandena för en personal, så är det här. Och just det förhållandet, att dessa människor icke hade tillfälle att sammanträda till rådpågning om sina angelägenheter på någon annan tid än den angivna, då jag förmodar, att samtliga herrarna lågo i sin ljuva sömn, det bevisar alltför tydligt behovet av en reglering av förhållandena.

Emellertid har det förvånat mig att i dag höra, vad presidenten Petersson yttrat, särskilt då han i dubbla omgångar betonade, att man skall vara ytterst försiktig, då det gäller att genom lagar reglera förhållandena ute i livet. Det är ganska märkligt att höra detta yttrande just från presidenten Petersson, då vi alla minnas så synnerligen väl, att det icke är många år sedan han som justitieminister bjöd Riksdagen att antaga en hel rad av lagförslag, där det gällde att reglera förhållandena på ett ofantligt vidsträckt område, och där han klart och tydligt utsade, att det var genom dessa lagar, genom denna mångfald av lagar, vilka han hemställde, att Riksdagen skulle antaga, som vi skulle bygga upp arbetsfreden i vårt land och avvärja alla tvister och slitningar mellan arbetare och arbetsgivare. Det synes mig vara en väsentlig omkastning i åskådning sedan den tiden. Jag vet icke, om den på det stora hela taget är till fördel

eller icke. Det vågar jag icke avgöra. Emellertid har han också betonat och framhållit, att nu ha vi fått den nya lagen om arbetareskydd, men icke endast den, utan även det nya ämbetsverket socialstyrelsen.

Så säger man — och det har även betonats i lagutskottet flera omgångar — att nu behöver man icke skriva till Kungl. Maj:t längre och begära utredning rörande nya lagar; nu behöver man endast lägga armarna i kors och vänta, att socialstyrelsen, det nya ämbetsverket, skall bevaka alla dessa förhållanden och taga initiativ, samt lita på att Kungl. Maj:t alltid skall på administrativ väg genomföra bestämmelser, som äro tillräckligt tryggande och skyddande. Ja, det är också en ganska märklig åskådning, som framföres, och som framföres från högerhåll. Jag tror icke, att högern är särskilt förtjust i tillkomsten av denna socialstyrelse, och jag har även lagt märke till, att såväl högern som för övrigt alla politiska partier städse varit angelägna om, att man icke skulle utvidga Kungl. Maj:ts befogenhet att på administrativ väg genomföra lagar. Men när det gäller att stjälpna en sak, att sätta krokben för en sak, som framföres, då vill man gärna giva Kungl. Maj:t den befogenheten, och då söker man krypa bakom ryggen på socialstyrelsen. Jag har nöjet och äran att deltaga i arbetet inom socialstyrelsen, och jag har sökt göra mig underrättad om, huruvida meningarna där ginge i samma riktning, som här uttalats, att man från socialstyrelsen skulle kunna komma med tillräckligt bärande initiativ för att reglera t. ex. arbetstiden för vissa grupper av arbetare. Såvitt jag kunnat utrona, är uppfattningen inom socialstyrelsen den, att man icke gärna kan gå så långt där, men att däremot, om det är fråga om sådant, som medför ohälsa för arbetarna, man bör kunna taga initiativ på det hållet. Redan i kraft av i fjol genomförd lag skall man där bevaka sådana förhållanden. Men jag tror det är oriktigt, att därför att man fått ett nytt ämbetsverk, man därför skall säga, att saken får ligga, och att man skall lita på, att ämbetsverket tager upp saken. Det förefaller mig vara ett svepskäl, som icke är någonting att bygga på, och därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan, som jag tror angiver den riktiga vägen i detta avseende.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen givit propositioner å de därunder framkomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Vidare förekom till behandling lagutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning och förslag i fråga om begränsning av arbetstiden på kvällarne för personal å badinrättningar.

Ang. hotellpersonals m. fl. arbetstid och arbetsförhållanden m. m.

(Forts.)

Ang. begränsning av arbetstiden för personal å badinrättningar.

Ang. begränsning av arbetstiden för personal å badinrättningar.
(Forts.)

Med tillstyrkande av bifall till vad herr *Lindhagen* föreslagit uti en inom Andra kammaren väckt och till lagutskottet hänvisad motion, nr 90, hemställde utskottet, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om undersökning, huruvida och i vilken omfattning arbetstiden på kvällarna kunde genom lagstiftning begränsas för den å badinrättningar anställda personalen, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Uti en vid utlåandet fogad reservation hade emellertid herrar *af Ekenstam, Trana, Gezelius, greve Lagerbjelke, greve Spens, Holmdahl* och *Johansson* i Mellbyn förmålt sig anse, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Holmdahl*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Av motiveringen till föreliggande motion tycks framgå, att motionärens yrkande på en undersökning angående begränsning av arbetstiden för personalen vid badinrättningarna, föranletts av de förhållanden, som äro rådande här i huvudstaden. I motiveringen talar motionären endast om badtider och arbetsförhållanden vid badinrättningar i Stockholm, men varken motionären eller utskottet har ägnat någon vidare uppmärksamhet åt förhållandena i landsorten. Då nu den lagstiftning, som motionären och utskottet ifrågasätta, är avsedd att gälla icke blott för huvudstaden utan jämväl för landsorten, har jag ansett det vara av intresse att taga reda på, huru förhållandena gestalta sig på andra platser, och jag har därför från flera av våra större städer sökt införskaffa upplysningar om badtiderna vid därvarande badinrättningar. Av de svar, jag hittills fått mottaga, vill det synas, som om badtiderna i de större städerna i allmänhet icke vore utsträckta så långt som till klockan 10 på kvällen. Det är endast på två platser, som det visat sig, att badtiden är utsträckt efter klockan 9, nämligen vid en badinrättning i Göteborg och en i Malmö. Då nu motionärens yrkande på en inskränkning i arbetstiden vid badinrättningarna går ut på att borttaga just badtimmen mellan klockan 9 och 10 på aftonen, så skulle en lagstiftning, som tillmötesgår detta hans krav, komma att beröra endast badinrättningarna i huvudstaden och därutöver ett par badinrättningar i landsorten. Huruvida utskottet för sin del också delar motionärens uppfattning, att en inskränkning i arbetstiden får gå ut på att taga bort badtiden mellan klockan 9 och 10 eftermiddagen, framgår icke med tydlighet av ut-

skottets utlåtande. Utskottet framhåller endast, att badpersonalen bör komma i åtnjutande av nödig kvällsvila, men när denna kvällsvila skall taga sin början, om det skall ske klockan 7, 8 eller 9 eftermiddagen, därom lämnar utlåtandet icke någon antydning.

Ang. begränsning^{en} av arbetstiden för personal å badinrättningar.

(Forts.)

Det synes mig emellertid, som om såväl motionären som utskottet icke tillräckligt beaktat, att förhållandena på detta arbetsområde äro sådana, att de rent av med nödvändighet kräva en annan och längre arbetstid, än som gäller i allmänhet. Det torde nog förhålla sig så, att de personer, som icke ha bad att tillgå i hemmen utan äro hänvisade till de allmänna badanstalterna, i regel icke efter behag disponera sin tid, utan nödgas förlägga badet till den tid på dagen, då arbetet är avslutat. Men härav blir givetvis följd den, att frekvensen vid badinrättningarna om aftnarna blir synnerligen livlig, och då det naturligtvis icke är möjligt att samtidigt expediera alla, som då tillströmma, måste badtiden bli utsträckt ett gott stycke ut på aftonen. Man har vid en undersökning här i Stockholm konstaterat, att med undantag av tiden mellan 7 och 9 eftermiddagen frekvensen i badinrättningarna är livligast mellan 9 och 10 eftermiddagen. Detta beror nog icke på, att allmänheten skulle ha en särskild förkärlek för denna badtid, utan det beror nog därpå, att denna tid är för den stora allmänheten lämpligast och lättast att disponera över. Skall man nu genom lagbestämmelser inskränka på denna tid, och skall man därjämte, såsom motionären ifrågasatt, förbjuda badinrättningarnas öppethållande på sön- och helgdagar, så blir följden helt säkert den, att man kommer att beröva en stor del av allmänheten och kanske just de samhällsklasser, som äro mest i behov av bad, möjligheten att erhålla sådana.

Man kan ju säga, att här stå två intressen mot varandra, å ena sidan badpersonalens krav på förminskad arbetstid och å andra sidan allmänhetens krav på att få sitt behov av bad tillfredsställt. Då meningarna icke gärna kunna vara delade därom, att bad är hälsa, så synes mig, att man icke kan vara tveksam om, vilket av dessa två intressen, som här bör stå tillbaka, badpersonalens eller allmänhetens. Jag kan för övrigt icke förstå, att en utsträckning av badtiden till klockan 10 på aftonen skulle innebära någon särskild fara för överansträngning, åtminstone icke beträffande den manliga badpersonalen. Under vanliga förhållanden är ju badfrekvensen på förmiddagarna synnerligen ringa, och badpersonalen har då gott tillfälle att vila ut efter den föregående aftonens ansträngningar. Skulle det emellertid kunna påvisas, att en utsträckning av badtiden till sent på aftonen är menlig för den kvinnliga personal, som är anställd vid badinrättningarna, så finnes ju möjlighet att med stöd av nu gällande lag få denna arbetstid

Ang. begränsning av arbetstiden för personal å badinrättningar.
(Forts.)

reglerad. 21 § i lagen om arbetareskydd, som vi förut talat om, stadgar nämligen, att om kvinnors användande i viss sysselsättning skulle befinnas vara hälsofarlig eller medföra synnerlig överanstängning, så äger Kungl. Maj:t föreskriva vissa villkor för kvinnors användning i sådan sysselsättning. Någon ny lagbestämmelse till skydd för den kvinnliga personalen synes således icke vara av behovet påkallad. Men om några åtgärder i sådant avseende skulle vara erforderliga, så torde det åligga socialstyrelsen att därom göra framställning. Enligt instruktionen för socialstyrelsen åligger det nämligen denna myndighet icke blott att med uppmärksamhet följa föreltelserna på olika arbetsområden, utan jämväl att laga initiativ till avhjälpan av de missförhållanden, som där kunna förekomma.

Under sådana förhållanden kan jag för min del icke finna, att några nya lagbestämmelser i nu angivna syfte skulle vara erforderliga, och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr af Ekenstam m. fl. avgivna reservationen.

Härpå anförde

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Även denna fråga är ju en gammal bekant. Den har också förut varit föremål för Riksdagens prövning, icke allenast som den förra frågan två gånger, utan till och med tre gånger. Frågan om reglering av arbetstiden vid badinrättningar väcktes nämligen redan 1910, och då bifölls en av mig och åtskilliga andra avgiven reservation till lagutskottets belänkande, gående i samma riktning som den nu gjorda framställningen, efter votering med 105 röster mot 83 av Andra kammaren. Vid 1911 och 1912 års riksdagar biföllos skrivelser i ämnet utan votering av Andra kammaren, och det är väl också sannolikt, vill jag förmoda, att kammaren vidhåller den ståndpunkt, som den en gång i denna fråga har intagit.

Nu anmärkte den siste talaren, att det är så olika baddider på olika orter, och förmenade, att utskottet icke rätt observerat det. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det är ett sakförhållande, som nog varit känt även av utskottet. Vi ha också i betänkandet vidrört det och sagt, att visserligen torde förhållandena i detta avseende ställa sig ganska olika på olika orter, då desamma äro beroende av allmänhetens växlande behov och smak. Men detta lär bli föremål för utredning vid den undersökning, som man begär skall sättas igång, och vid vilken det sålunda kommer att visa sig, huruvida några bestämmelser äro behöfliga på andra orter än i Stockholm. Ätminstone på ett par andra orter torde nog ett behov därav

föreligga, ja kanske på flera platser, än man föreställer sig. Emellertid, som sagt, detta är någonting, som blir föremål för den blivande undersökningen. Att i detta avseende nöja sig med de privata uppgifter, som den siste talaren insamlat, kan icke vara tillräckligt.

Nu framhöll tillika den siste talaren, att det är nödvändigt att ha kvar badtimman 9—10 på aftonen, därför att den tiden begagnas så synnerligen mycket av allmänheten. Ja, det är naturligtvis den saken, som bland annat skall tagas under allvarligt överbäggande. Men dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på, att om det vore slut med arbetet på badinrättningen på samma gång som själva badtidens slut, så vore det kanske icke så farligt. Men nu är det så, att det för personalen vid badinrättningarna är mycket arbete även efter det badtiden är slut. Det händer, att det dröjer ganska sent in på nätterna, innan personalen blir fri från arbetet på grund av det efterarbete, som de måste verkställa, innan de få gå hem till sitt. Det är kanske den saken, som är det värsta för dem, att de hållas kvar, och med nuvarande sätt att ordna arbetet måste hållas kvar, en lång stund, efter sedan den egentliga badningen är slut.

Nu framhöll även den siste talaren, att lagen om arbetarskydd skulle göra åtminstone i viss mån en undersökning i detta hänseende onödig, och att socialstyrelsen på grund av denna lag skulle kunna ta saken om hand. Det var sålunda samma tal, som fördes vid diskussionen om det förra ärendet, och som då bemöttes. Till detta bemötande kan jag nu hänvisa. Jag vill också nämna, att även i fråga om denna framställning har man hört sig för hos socialstyrelsen, och den har tillstyrkt att skriva till Kungl. Maj:t och anser icke, att lagen om arbetarskydd kan berättiga Kungl. Maj:t att vidta åtgärder för den reglering av arbetstiden, som det här är fråga om. Om man vill ha denna angelägenhet ordnad, är det nog synnerligen lämpligt att Riksdagen tager initiativ i frågan.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Den nya lagen om yrkesfara tycks bli en verklig social fara, om man alltid skall åberopa den som stöd för, att man skall kunna skjuta ifrån sig alla sådana här saker. Här förhåller sig saken helt enkelt så, att vi ha fått en lag om butikstängning, av det innehåll, att i städerna skall viss tid på kvällen stängas sådana lokaler, där allmänheten är van att rekvirera sina varor. Badhusen ha icke kommit med i den lagen, och det är nu fråga, om det ej är lämpligt, att de böra komma med. Nu sade den förste talaren i denna fråga, att allmänheten behöver ha den sista bad-

*Ang. begrän-
ning av ar-
betstiden för
personal å
badinrätt-
ningar.*
(Forts.)

timmen, på samma gång som han dock nämnde, att det egentligen endast vore i Stockholm och ett par andra städer, där den timmen användes. Då frågar jag: behöver allmänheten bättre denna sena badtimme på dessa tre ställen än i övriga städer i Sverige? Det kan jag icke tänka mig, ty i Stockholm exempelvis är arbetstiden icke utsträckt längre på kvällarna än i småstäderna, utan snarare tvärtom. I Stockholm har man sålunda lättare att bada tidigare på eftermiddagarna än man har i småstäderna, där det icke finnes någon så sen badtimme. För övrigt är det så, att allmänheten har lätt för att rätta sig efter författningarna, men så snart den får gå så sent som möjligt så kommer den också så sent som möjligt. Så sent slutar icke i allmänhet arbetstiden, att det icke räcker bra till, att den sista badtimmen förlägges mellan kl. 8 och 9 e. m. I motionen omnämnes, att en baderska, som är ordförande i baderskornas förening, och som tjänstgör vid tredje klassens karbad i Centralbadet vid Drottninggatan, tillfrågat ett par hundra badgäster, om det skulle möta några svårigheter för dem, om den sista badtimmen bleve förlagd mellan kl. 8 och 9 i stället för mellan kl. 9 och 10 e. m. Det var då bara en enda av dem, som sade, att det skulle möta några svårigheter. Så det reder sig nog.

Nu har man fått den föreställningen att socialstyrelsen skall tänka på allt, men icke är socialstyrelsen tillkommen för att vi skola lägga armarna i kors. Socialstyrelsen lever icke med i folkets liv överallt, utan behöver även den påminnelser och uppfordran, att där och där behöver det göras något för småfolket. Det vore ytterst olyckligt om man invaggade sig i sådana förhoppningar, att socialstyrelsen känner med hela folket och vet alla dess behov. Nej, ingalunda. Den måste liksom alla myndigheter få sin uppmärksamhet fäst på det och det missförhållandet, och det är i all synnerhet Riksdagens uppgift att fästa ämbetsverkens uppmärksamhet på, vad som trycker folket. Nu kom återigen fram den synpunkten, att socialstyrelsen skulle ta initiativ, och saken kunde ordnas administrativt, men sålunda kan icke lagen om butikstängning utvidgas, vilken ju är en särskild författning, stiftad av Konung och Riksdag gemensamt. Varken lagen om yrkesfara eller andra författningar medger något sådant. Det tycker jag åtminstone vi nu kunde vara eniga om, så att vi icke behövde tvista om en sådan solklar sak. Förhållandet är det, att somliga vilja ha denna ändring för baderskornas skull i den tron, att allmänheten kan reda sig lika bra ändå, och andra vilja icke ha någon ändring. Må de senare då hellre rent ut säga: vi äro icke med på det,

och icke så fort det blir fråga om dessa saker krypa bakom ryggen på socialstyrelsen vid alla tillfällen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmdahl: Med anledning av vad herr Lindhagen nyss yttrade, skall jag be att få säga några ord.

Herr Lindhagen ansåg, att lagen om butikstängning möjligen kunde utsträckas att gälla i detta fall. Jag tror, att man kan säga, att förhållandena icke äro likartade, när det gäller butikernas och badanstaltarnas stängning. Det är helt olika saker, först och främst beträffande den personal, som är anställd på båda hållen. Som jag förut i mitt anförande framhållit är ju förhållandet det vid badinrättningarna, att personalen är ganska ledig på förmiddagarna och då kan vila sig. Men så är icke förhållandet med de personer, som äro anställda i butikerna, där frekvensen i regel är lika stor hela dagen. Men förhållandena äro vad allmänheten beträffar ännu mera olikartad. Om en person vill göra ett uppköp i en butik, så behöver han icke själv infinna sig där, utan han kan begagna sig av ombud. Däremot kan man inte gärna begagna sig av bad genom ställföreträdare, utan man måste givetvis själv infinna sig för att få sitt behov av bad tillfredsställt. Men därav följer ju också att den badande måste välja den tid, som för honom är den lämpligaste.

Vidare nämnde herr Lindhagen, att det icke skulle vara nödvändigt, att denna badtimme mellan kl. 9 och 10 e. m. bibehölls för huvudstaden; men förhållandet är nog det, att här i huvudstaden blir tillströmningen till badinrättningarna så mycket större än i landsorten, då befolkningen är så mycket talrikare. Givetvis måste i följd härav badningen draga ut på tiden, då det är omöjligt att expediera alla samtidigt, som vilja begagna sig av bad.

I övrigt skall jag be att få framhålla, att enligt gällande lag är det socialstyrelsens skyldighet att ha sin uppmärksamhet riktad på företeelserna inom olika arbetsområden och även ta initiativ. Det kan icke hjälpas, vad herr Lindhagen än gör för invändningar i detta fall. Lagen är nu en gång sådan, och då måste den också efterlevas.

Överläggningen var härmed slutad. Efter det herr vice talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

Ang. begränsning av arbetstiden för personal i badinrättningar.
(Forts.)

§ 5.

Ang. arbets-
tiden för per-
sonalen å rak-
stugor och
frisérsalonger
m. m.

Härefter förelåg till avgörande lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning i fråga om personalens å rakstugor och frisérsalonger arbetstid och arbetsförhållanden m. m.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 91, har herr *Lindhagen* föreslagit, att Riksdagen måtte anhålla hos Konungen om en undersökning rörande personalens å rakstugor samt herr- och damfrisérsalonger arbetstid och arbetsförhållanden samt, i den mån undersökningen därtill föranledde, framläggande av förslag till lagbestämmelser i syfte att arbetstiden på kvällarna måtte kunna begränsas och även eljest de missförhållanden undanröjas, som kunde förefinnas.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t verkställa undersökning rörande personalens å rakstugor samt herr- och damfrisérsalonger arbetstid, samt för Riksdagen framlägga de förslag till undanröjande av tilläventyrs förefintliga misstörhållanden i nämnda avseende, vartill denna utredning kunde föranleda.

Reservation hade dock avgivits av herrar *af Ekenstam, Trana, Gezelius, greve Lagerbjelke, greve Spens, Holmdahl* och *Johansson* i Mellbyn, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr vice talmannen på begäran ordet till

Herr *Holmdahl*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Frågan om begränsningen av arbetstiden för personalen å rakstugor och frisérsalonger har som bekant upprepade gånger varit föremål för Riksdagens behandling. Lagutskottet har gång efter annan avstyrkt de motioner, som i sådant syfte blivit väckta, och utskottet har såsom skäl härför anfört, att några missförhållanden icke existerade inom barberaryrket, där ju arbetstid och arbetslöner blivit ordnade genom avtal, som godkänts av såväl arbetsgivare som av personalen. Att någon ändring härutinnan icke inträffat, framgår jämväl av vad motionären själv anför, då han i sin motion säger, att för närvarande något särskilt behov av bestämmelser för rakstugor och herrfrisérsalonger icke finnes, enär efter allmän överenskommelse dessa stängas kl. 8 e. m. När nu detta

oaktat motionären och utskottet kräva en ändring i de genom avtal reglerade förhållandena, hade man ju kunnat vänta, att motionären eller åtminstone utskottet i någon mån utrett, huru dessa förhållanden för närvarande gestalta sig. Ty utan att äga kännedom härom, är det omöjligt att intaga någon ståndpunkt i förevarande fråga, och det torde också vara omöjligt att bilda sig ett begrepp om, huruvida sådana missförhållanden föreligga, som kräva ingripande från lagstiftningens sida. För att själv kunna bilda mig en uppfattning i denna fråga har jag från olika håll införskaffat kollektivavtal, som avslutats mellan Frisörföreningen å ena sidan och Svenska frisörbiträdesförbundet å den andra. Jag skall nu icke upptaga kammarens tid med att i detalj redogöra för innehållet i dessa kollektivavtal, utan endast angiva, vad som där förekommer om arbete och arbetslöner.

Ang. arbetstiden för personalen å rakstugor och frisørsalonger m. m.

(Forts.)

Arbetet fortgår på söckendagar mellan kl. 8 f. m. och 8 e. m. med en timmes middagsrast och på en del platser jämväl med en halvtimmes rast för frukost. Lördags- och helgdagsaftnar utsträcker arbetet till kl. 9 e. m. Sön- och helgdagar under juni, juli, augusti och september månader äro barberarstugorna öppna mellan kl. 8—11 f. m. och under övriga månader på året mellan kl. 9 f. m. och 1 e. m. Annandag påsk, annandag pingst, midsommardagen och juldagen hållas affärerna stängda, och så är också förhållandet, om dubbla helgdagar inträffa, då det hålles stängt den sista av de dubbla helgdagarna. Biträdet skall varje vecka å en söckendag, som genom överenskommelse bestämts, åtnjuta ledighet från kl. 3 e. m., enligt uppgift såsom ersättning för arbete, som utföres på sön- och helgdagar. Vidare skall biträde på ömsesidigt överenskommen tid under juni, juli eller augusti åtnjuta sex dagars semester. Avlöningen utgör för manligt biträde, som fyllt 18 år, 23 kronor per vecka, för manligt biträde, som fyllt 21 år, 28 à 29 kronor per vecka, för kvinnligt biträde, som fyllt 18 år 22 kronor per vecka och för kvinnligt biträde, som fyllt 21 år 25 kronor per vecka. Det är att observera, att allt detta är minimilöner. Jag skall vidare be att få fästa uppmärksamheten på, att detta av mig nu åberopade kollektivavtal gäller för Stockholm, och att avlöningarna på åtskilliga platser i landsorten äro 2 à 3 kronor mindre.

Då nu förhållandena inom barberaryrket äro ordnade och efter allt att döma även för framtiden komma att ordnas på ett sätt, som tillfredsställer alla parter, synes det mig icke blott vara onödigt utan även olämpligt att statsmakterna ingripa för att reglera dessa förhållanden. Det har ju hittills varit en allmänt antagen grundsats, att något ingripande för att reglera arbetstiden för vuxna arbetare icke borde ifrågakomma

Ang. arbets-
tiden för per-
sonalen å rak-
stugor och
frisérsalonger
m. m.
(Forts.)

i annat fall än då existerande missförhållanden icke kunna på det fria avtalets väg undanröjas.

Emellertid vill det synas, som om utskottet i detta avseende hade en helt annan mening. Utskottet tyckes rent av hysa den uppfattningen, att just befintligheten av ett avtal motiverar ett ingripande ifrån statsmakternas sida. Gentemot denna uppfattning skulle jag vilja ställa ett uttalande, som gjordes av kommerskollegii arbetsstatistiska avdelning vid granskningen av lagen om arbetarskydd. Detta uttalande finnes bilagt Kungl. Maj:ts proposition, nr 104, sislidet år, och jag ber att därur få föredraga följande: »När det gäller fastställandet av arbetstiden för vuxna män, vill det sålunda synas, som om denna fråga tillsvidare torde kunna överlämnas åt de frivilliga avtalen för närmare reglering och som om lagstiftningsåtgärder på detta område av arbetarskyddet för närvarande icke vore av behovet påkallade i andra fall, än där det skulle visa sig nödvändigt till förekommande av ohälsa eller på grund av andra orsaker inom vissa hälsofarliga eller i fråga om organisationsväsende ringa utvecklade yrken, där arbetsgivare och arbetare icke på annat sätt kunde eller ville åvägabringa en lämplig begränsning av arbetstiden». Som herrarne finna, hyser kommerskollegium den uppfattningen, att ett ingripande för reglering av arbetstiden för vuxna manliga arbetare icke bör ifrågakomma i andra fall, än till förekommande av ohälsa inom särskilt hälsofarliga yrken eller där arbetsgivarers och arbetares organisationer icke nått den utveckling, att de kunnat på de frivilliga avtalens väg undanröja vissa missförhållanden. Nu kan man väl icke säga, att här föreligga sådana undantagsfall. Ty man torde ej med fog kunna påstå, att barberaryket är ett hälsofarligt yrke; och genom de avtal, som äro ingångna mellan arbetsgivarne och personalen, är till full evidens ådagalagt, att de hava både vilja och förmåga att ordna sina angelägenheter utan något ingripande eller någon inblandning från statsmakternas sida.

Vad jag nu här anfört, gäller givetvis den personal, som är anställd å våra rakstugor. I fråga om den kvinnliga personal, som är anställd på damfrisérsalongerna, ber jag att få hänvisa till vad jag förut i afton yttrat beträffande den kvinnliga personalen på våra badinrättningar, nämligen att enligt 21 § i yrkesfarelagen möjlighet finnes att kunna reglera arbetstiden för denna kvinnliga personal, därest det skulle visa sig, att denna arbetstid skulle kunna medföra fara för överansträngning.

Skulle nu en utredning, sådan som ifrågasättes av utskottet, av Riksdagen beslutas, så är det väl antagligt, att denna utredning kommer att anförtros åt socialstyrelsen. Följden härav skulle då helt visst bliva den, att socialstyrelsen, som

— enligt vad som upplysts mig — har sitt arbete för en lång tid framåt planerat, därigenom skulle ryckas ifrån andra viktigare arbetsuppgifter för att verkställa en utredning, som åtminstone för närvarande är fullkomligt obehövlig.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr af Ekenstam m. fl. avgivna reservationen.

*Ang. arbets-
tiden för per-
sonalen å rak-
stugor och
frisérsalonger
m. m.*

(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Denna fråga är ju ganska nära besläktad med de två föregående, som nyss här behandlats. Även denna har varit före tre gånger förut, såsom också den siste ärade talaren mycket riktigt anmärkte, nämligen åren 1910, 1911 och 1912, och alla tre gångerna har Andra kammaren fattat beslut om en skrivelse utav huvudsakligen den innebörd, som här är i fråga. Det är väl sålunda sannolikt, utan att man behöver så länge uppehålla sig vid ämnet, att kammaren intar samma ståndpunkt även nu. Emellertid vill jag framhålla beträffande det, som den siste ärade talaren här egentligen uppehöll sig vid, nämligen att för den manliga personalen på rakstugorna existerade en del avtal, varigenom deras arbetstid blivit bestämd, att den saken var till fullo bekant även för utskottet, men utskottet har i allt fall ansett, att en skrivelse nu, som förra gången, då man behandlade denna fråga, vore behöflig, och delta för det första därför, att det icke alls är utrett, hur pass omfattande dessa avtal verkligen äro, hur pass vitt de sträcka sig, och dels är det också alldeles klart, såsom utskottet framhåller, att det här gäller en helt annan sak, nämligen att genom lag få fastslaget, hur arbetstiden skall vara reglerad.

Nu är det emellertid så, såsom den siste talaren medgav, att vad damfrisérsalongerna beträffar existerar det icke alls några organisationer och icke några avtal. Men det är ju uppenbart, att om man skall ha en utredning av saken, vad beträffar den kvinnliga personalen, är det naturligtvis skäl att även ta med de manliga barberarbiträdena, så att det bleve lika över hela linjen, eller så lika som det över huvud taget kan bli.

Han anförde också ett utlåtande utav kommerskollegii avdelning för arbetsstatistik, uti vilket denna hade fäst uppmärksamheten på, att när det gällde att reglera arbetstiden, vore det bäst, om det kunde ske genom avtal mellan fackorganisationerna och vederbörande arbetsgivare. Även detta utlåtande har varit känt för utskottet; det var, tror jag, underleknad, som i utskottet framhöll, att ett sådant utlåtande var avgivet. Men det är endast villkorligt, som kommerskol-

Ang. arbets-
tiden för per-
sonalen å rak-
stugor och
frisørsalonger
m. m.
(Forts.)

legium har framhållit detta, man har nämligen därvidlag på-
visat, att det kan behöva göras undantag, dels därest för-
hållandena vore mycket dåliga och dels också därest det
saknades organisationer eller funnes organisationer, som icke
vore tillräckligt kraftiga. Nu är det ju så, som jag redan
föret berört, att vad särskilt kvinnorna i de här yrkena
beträffar, saknas all organisation, och icke vet man för övrigt
heller, hur pass omfattande de organisationer för den manliga
personalen, som finnas, verkligen äro.

Även i denna fråga har man för övrigt frågat socialstyrelsen
till råds och tagit reda på, vad den själv anser i frågan,
huruvida en skrivelse från Riksdagen i detta ämne skulle anses
lämplig eller icke, och den har svarat på samma sätt be-
träffande denna sak som jag har omnämnt, att den har svarat
beträffande de två nyss föret behandlade frågorna.

Det var för övrigt rätt egendomligt att höra den siste
talaren nu komma med ett nytt skäl, varför man icke skulle
skriva i denna fråga, hämtat från hänsyn mot socialstyrelsen,
ett skäl, vilket icke anfördes beträffande de andra frågorna,
det nämligen, att man genom att skriva skulle undanrycka
socialstyrelsen från andra uppgifter, som den har att nu
utföra. Ja, detta uttalande vittnar ju om ett stort intresse
för socialstyrelsen och för att den skall kunna fylla de upp-
gifter den har; men man får väl ändå tänka sig, att social-
styrelsen själv har väl så gott reda på som reservanterna
i lagutskottet, vad för ett rationellt bedrivande av dess arbete
i detta hänseende är gagneligt eller icke. Och vad det nu
ifrågasatta skrivelseförslaget angår, har jag redan föret upp-
lyst därom, att socialstyrelsen själv varit av den mening,
att en skrivelse uti detta hänseende vore både gagnelig och
behöfvig.

Jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets hem-
ställan.

Herr Ingvarsson: Herr talman, mina herrar. Jag hade
föregående år tillåtit mig att väcka en motion, som delvis
berörde denna fråga, och därför ber jag om att få yttra några
ord. Under behandlingen av denna motion yttrade en talare
— det var herr Hamilton i Första kammaren — följande, som
jag tycker vara synnerligen belysande: »Vad först beträffar
barberaryrket har lagutskottet gång på gång framhållit vad
motionärerna icke gittat bestrida, att några missförhållanden
inom detta yrke icke förekomma, då förhållandena där äro
ordnade genom avtal på ett sätt, som barberarbiträdena äro
nöjda med.» Herr Holmdahl har för sin del icke uttalat sig
fullt så bestämt, som här skett, men hans uttalande går i
ungefär enahanda riktning. Han säger, att avtal finnas och

sålunda är all rättfärdighet uppfylld. Men både herr Holmdahl och andra torde måhända känna till att dessa avtal icke alltid hålla vad man skulle hava anledning att hoppas av dem. Den, som något följt med förhållandena — speciellt här i Stockholm — inom detta yrke, torde hava sig bekant, att ibland förekommer någonting, som man kallar illojal konkurrens, nämligen att en mästare i yrket tager sig före att hålla öppet å tid, som går utöver den genom överenskommelse träffade tiden, till förfång för både mästare och biträden inom facket, vilket gör, att bägge parterna äro missnöjda. Då försöker man att göra en vänlig påtryckning på vederbörande att upphöra därmed, men då blir det obehag och man får tidningarne på halsen etc. Detta kan avstyras genom en sådan lagstiftningsåtgärd, som lagutskottet här föreslagit. Och jag tror icke, att vare sig herr Holmdahl eller någon annan skulle kunna uppvisa, att en sådan åtgärd är obehörlig.

Ang. arbetstiden för personalen å rakstugor och frisørsalonger m. m.

(Forts.)

Sedan skulle jag endast vilja säga ett par ord om den sidan av saken, som av utskottet blott i förbigående berörts, nämligen speciellt den s. k. söndagsstängningen, som visserligen här icke i främsta rummet är på tal, men som ändå — såsom sagt — i förbigående vidrörts. Utskottet refererar motionen från föregående år och säger, att en undersökning är igångsatt på grund av ett beslut, men »denna undersökning, som ännu icke blivit slutförd, omfattar allenast en del av det spörsmål, som här föreligger.» Ja, det är fullkomligt riktigt. Men det gör, att jag nu skall tillåta mig att ännu en gång uttrycka önskvärheten av att något i detta avseende göres så snart som möjligt. Till stöd för att personalen verkligen synnerligen livligt eftersträvar dylika åtgärder — och för övrigt icke endast personalen utan på många håll även mästarne — ber jag att i detta sammanhang få anföra, att jag vid föregående riksdag mottog minst ett dussin skrivelser från både biträden och mästare på skilda håll i landet, vilka på det varmaste tillstyrkte åtgärder i denna riktning. Och vad beträffar förhållandena här i Stockholm, samlades biträdena till ett stort möte och uttalade alldeles enhälligt önskvärheten av åtgärder härvidlag.

Till sist kan jag icke underlåta att erinra därom, att i ett stort antal främmande länder har man just på de områden, som här avses, åstadkommit en lagstiftning, och jag ser verkligen icke något skäl för att man här i Sverige skulle lämna denna stora personal så fullständigt åt sitt öde, som här ifrågasättes. Det är synnerligen välbehörligt med en lagstiftning, som i någon mån reglerar arbetet på kvällar och söndagar och sörjer för något så när drägliga förhållanden för denna personal.

Jag vill sluttligen även begagna tillfället att uttala den för-

Ang. arbetstiden för personalen å rakstugor och frisørsalonger m. m.

hoppningen, att den utredning, som år 1910 beslöts rörande söndagsstängningen, icke måtte dröja alltför länge utan bliva färdig så fort ske kan, därför att det är ett livligt önskemål hos de grupper, det här är fråga om, att åtgärder i detta hänseende snarast måtte genomföras.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag måste beträffande damfrisørsalongerna, som fingo en underordnad plats vid sidan av barberarslugorna i den förste talarens anförande, understryka att där finnes det, såsom förut är framhållet, icke några organisationer och icke heller några arbetsavtal och att för deras personal arbetstiden är alldeles oskäligt lång. De skola t. ex. här i Stockholm börja mellan halv 9 och 9 på förmiddagen, och så skola de sluta kl. 8, men detta är bara på papperet, ty så snart en kund kommer in före 8, får hon sitta kvar, och under den tid hon sitter kvar, är det öppet fortfarande, och kommer det nya kunder, så få de också komma in, och på det sättet kan arbetet fortgå till 9 eller 10 på kvällen. Sålunda kan arbetet på dessa damfrisørsalonger pågå mellan $\frac{1}{2}$ 9 eller 9 på morgonen ända till 10 på kvällen. Nu ha visserligen biträdena en timmes middagsrast, men den få de ta ut, när de få tid till, det är aldrig på någon bestämd timme. Och någon bestämd hel vilodag finns inte heller på hela året, med undantag av juldagen och långfredagen. Tänk då, att sitta med sådant arbete hela året om från $\frac{1}{2}$ 9 på förmiddagen till 10 på eftermiddagen och ha bara två dagar på året lediga! Det är någonting, som jag tror, att den förste talaren icke för egen del skulle vilja vara med om.

Här föreliggande förslag väckte jag ju redan i fjol och även året förut. I år, strax innan jag väckte det, kom en herre upp, som var ombud för några av dessa biträden — de kunna aldrig uppsöka någon för att föra sin talan utan måste skaffa sig särskilda ombud — och han frågade, om det icke kunde gå an att väcka ett sådant förslag — han hade då icke reda på mina föregående motioner i saken — och han ömtalade, att han verkligen frågat en annan person, och denne uppmanade honom att gå till socialstyrelsen. Han vände sig då till en tjänsteman i socialstyrelsen, men där fick han det svaret, att det var bäst att vända sig till borgmästare Lindhagen, och därför kom han till mig.

Där ser man sålunda, att socialstyrelsen icke alltid anser sig beredd att taga upp sådana saker, som kunna bliva föremål för lagstiftningsåtgärder, utan att den gärna ser, att det kommer en skrivelse från Riksdagen.

Här är också fråga om den s. k. butikstängningslagens tillämpning även på dessa förhållanden. Så är det i Danmark, och det var ett förbiscende, att det icke blivit så i Sverige också, enligt vad som upplysts mig på de ställen, där man förberedde detta lagstiftningsarbete.

Att nu samtidigt med att man låter denna lag gälla för damfrisérsalongerna även tillämpa den på rakstugorna, kan väl icke vara olämpligt endast av det skälet, att personalen på dessa senare händelsevis har arbetsavtal, enligt vilket de stänga kl. 8. Dessa arbetsavtal bli väl icke sämre, om också de komma under lagen, det blir väl tvärtom bara större trygghet, ty arbetsavtalet kan ju upphöra och brytas, och då är det slut med den trygghet, som ligger i arbetsavtalet, vilket däremot icke blir fallet, om det står i lagen.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till den vid utlåandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels initiativ från svensk sida till internationell överenskommelse om förbud mot nattarbete av män i vissa fall m. m., dels ock utredning och förslag rörande reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och hambagerier.

Lagutskottet hade till förberedande behandling i ett sammanhang förehaft två inom Andra kammaren väckta motioner, nämligen

nr 88 av herrar *Lindhagen, Branting, Lindqvist* i Stockholm, *Thorsson, Palmstierna, Larsson* i Västerås, *Persson* i Malmö, *Christiernson, Rydén* och *Eriksson* i Grängesberg, i vilken motion hemstälts, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla,

1:o) att initiativ från svensk sida måtte tagas till internationell överenskommelse om lagstadgat förbud även mot mäns användande till nattarbete inom industriella och angränsande arbetsområden, där det ej måste äga rum av tekniska skäl eller i den allmänna välfärdens intresse;

2:o) att ärendet oavsett detta måtte i erforderliga delar ofördröjligen beredas för Sveriges vidkommande samt förslag fram-

*Ang. arbets-
tiden för per-
sonalen å rak-
stugor och
frisérsalonger
m. m.*

(Forts.)

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.*

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.*

(Forts.)

läggas till lagstiftning, som utan avvaktan och oberoende av internationell konvention kunde vara av förhållandena påkallad; samt

nr 193, däri herrar *Borggren* och *Nilsson* i Kristianstad hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte undersöka i vad mån en reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier för såväl kvinnor som män kunde anses vara av förhållandena påkallad samt för Riksdagen framlägga det lagförslag i ämnet, vartill undersökningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde,

1) att Riksdagen måtte med anledning av herrar *Lindhagens* m. fl. motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning rörande nattarbetet för män inom industriella och angränsande områden samt, om denna utredning därtill kunde befinnas giva anledning, taga initiativ till eller biträda en internationell lagstiftning i ämnet; samt

2) att herrar *Borggrens* och *Nilssons* ifrågavarande motion ej måtte till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits:

beträffande utskottets hemställan under 1)

av herrar *Lindhagen* och *Lindqvist* i Stockholm, som tillstyrkt bifall till den i punkten omförmälda motionen;

av herr *Petrén* mot viss del av motiveringen;

av herr *Widén*; och

av herrar *Trana*, *Gezelius*, greve *Lagerbjelke*, greve *Spens*, *Valerius Olsson*, *Holmdahl* och *Johansson* i Mellbyn, som ansett, att utskottet bort hemställa, att sistnämnda motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

beträffande utskottets hemställan under nr 2)

av herrar *Trana*, *Gezelius*, greve *Lagerbjelke*, greve *Spens*, *Valerius Olsson*, *Holmdahl* och *Johansson* i Mellbyn mot motiveringen;

av herrar *Lindhagen*, *Stärner*, *Alexanderson*, *Petrén*, *Pettersson* i Södertälje, *Jansson* i Edsbäcken och *Lindqvist* i Stockholm, vilka föreslagit, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte undersöka i vad mån en reglering av nattarbete

inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier för såväl kvinnor som män kunde anses vara av förhållandena påkallad samt för Riksdagen framlägga det lagförslag i ämnet, vartill undersökningen kunde föranleda; och

*Ang. förbud
mot nattarbete
av män
m. m.
(Forts.)*

av herr *Widén*, som instämt i det av herr *Lindhagen* m. fl. framställda yrkandet.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan i *punkten 1)* begärdes ordet av

Herr *Holmdahl*, som yttrade: Frågan om mäns användande i nattarbete inom industriella yrken har — såsom bekant — upprepade gånger varit föremål för Riksdagens behandling. Lagutskottet har förut gång efter annan motsatt sig åtgärder i nämnda syfte, samt såsom skäl därför anfört, att denna fråga icke borde upptagas annat än i anslutning till en internationell överenskommelse. En ensidig åtgärd i syfte att inskränka eller förbjuda nattarbete för män inom industriens område skulle helt visst för vårt land hava till följd, att dess konkurrensförmåga skulle högst väsentligt minskas på arbetsmarknaden. Ja, det skulle rent av kunna verka ruinerande på ett flertal av våra industriella företag. Det har vidare framhållits, att initiativet till en sådan internationell överenskommelse bör utgå ifrån något eller några av de större industriländerna, och att det icke vore lämpligt, att initiativet toges av vårt land, där ju nattarbete icke förekommer i någon synnerligen stor utsträckning och där för övrigt en tendens för närvarande finnes att ytterligare inskränka detsamma. Då nu dessa skäl, som lagutskottet förut har anfört, synas mig fortfarande äga sin gillighet, har jag för min del icke kunnat biträda vare sig motionärens yrkande eller utskottets hemställan om en utredning. Om och när en framställning kommer att göras från något av de större industriländerna om en internationell överenskommelse, torde tidpunkten vara inne för den utredning, som utskottet här ifrågasatt; och det torde väl icke lida något tvivel om, att Kungl. Maj:t, då en sådan framställning göres, kommer att utan någon anmaning från Riksdagens sida föranstalta om en dylik utredning.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på ett uttalande av de personer, som i egenskap av representanter för Sveriges regering närvaro vid internationella föreningens för lagstadgat arbetarskydd sammanträde i Zürich förlidet år. I detta uttalande omnämnas de beslut som fattades och de uttalanden, som gjorts vid nämnda sammanträde; och jag ber att här få anföra en del

*Ang. förbud
mot nattarbete av män
m. m.
(Forts.)*

därav: »1) För skiftarbetare i masugnar och järnhyttor samt stål- och valsverk är 8-timmarsskiftet nödvändigt och genomförbart. Föreningens byrå uppmanas anmoda schweiziska förbundsrådet att snarast möjligt inkalla en internationell konferens för åvägabringande av en överenskommelse i antytt syfte. 2) Undersökningarna rörande förhållandena inom glasindustrien äro tillräckligt framskridna för att en internationell konvention angående en arbetstid av i genomsnitt 56 veckotimmar med en oavbruten vilotid av 24 timmar skall kunna påfordras. Föreningens byrå anmodas välja den härför lämpligaste tidpunkten. 3) I fråga om övriga industrier, däribland pappers-, trämasse- och den kemiska industrien böra undersökningarna rörande möjligheten av genomförandet av 8-timmarsskift eller en motsvarande veckoarbetstid fortsättas». Därefter tillägga dessa nyss omnämnda representanter för vårt land: »Det är sålunda uppenbart, att föreningen ägnat och ägnar frågan om männens nattarbete den livligaste uppmärksamhet och att åtgärder för en internationell lagstiftning i ämnet under den närmaste framtiden komma att vidtagas. Något särskilt initiativ från annat håll torde således i denna fråga icke vara av behovet påkallat.»

Detta uttalande, som är undertecknat av kommerskollegii chef, chefen för Socialstyrelsen och förste aktuarien M. Marcus, synes mig ytterligare bekräfta obehövligheten av de åtgärder, som påkallas såväl av motionären som av utskottet.

Jag ber, herr talman, på grund härav att få yrka avslag å utskottets hemställan under moment 1) och bifall till den av herr Trana med flera avgivna reservationen.

Vidare anförde:

Herr Lindhagen: En av de viktiga uppgifter, som förelegat arbetarepartiet, är att bereda en minskning uti den oskäligen arbetstid, som följt med industrialismens inbrott över samhället. Det har därför uti de internationella socialdemokratiska programmen rörande arbetarskydd uttryckligen och upprepade gånger framhållits, att vad som i detta avseende kräves är tre saker: dels söndagsvila, dels förbud mot nattarbete — och det utan skillnad till kön — där det ej erfordras av tekniska skäl eller av allmänna välfärdens intresse, och slutligen, för det tredje, normal arbetsdag. Kravet på förbud mot nattarbete stöder sig på den naturliga mänskliga lagen, att människan skall arbeta om dagen och icke om natten. Det måste vara ett upp- och nervänt förhållande, att en ekonomisk utveckling skall få föra med sig, att ett nattarbete blir för så många människor en oavvislig skyldighet. Därför är det klart, att denna fråga måste föras fram.

Nu är det emellertid så, att de, som därnäst tagit hand om dessa frågor, regeringarna och de föreningar för arbetarskydd, som särskilt bildats, ha särskilda kongresser, där man framför de olika frågorna, men bakom ligger hela tiden en påtryckning från de internationella arbetarekongressernas beslut. Emellertid har, tyvärr, den s. k. Internationalen eller internationella socialdemokratien enligt min uppfattning ägnat för liten uppmärksamhet åt dessa kongressers arbete. Dessa ha nämligen fått syssla med frågorna enligt deras egen uppfattning hur som helst, men ser man närmare på saken, finner man snart, att de icke ha med den iver och målmedvetenhet, som kräves i de internationella socialdemokratiska besluten, tagit hand om denna sak. På samma sätt är det med frågan om nattarbete, och då nu uttryckligen förklarats i dessa beslut, att det är de socialdemokratiska representanternas skyldighet att oavslåligen söka föra fram saken och driva på densamma, är det också av den anledningen denna motion från den socialdemokratiska gruppen för närvarande kommit fram.

Nu har från regeringskongressernas sida först tagits upp frågan om det kvinnliga nattarbetet, och det har blivit en separatlag. Redan detta strider strängt taget emot de internationella kongressernas uppfattning, att man bör utan åtskillnad till kön genomföra denna sak på en gång; nu har man, som sagt, gått den andra vägen. Men då måste man fordra, att frågan om männens nattarbete i hela dess vidd kommer omedelbart efter det andra såsom ett oundgängligt krav.

Den siste talaren — det är bra, att han kommit fram just med den saken — har för att påvisa, att man icke behöver en påtryckning på socialstyrelsen, åberopat en framställning, som setts i tidningarna, undertecknad bland annat av socialstyrelsens chef och av en utav dess högst betrodda tjänstemän, och som ger vid handen, att det behövs inga sådana påtryckningar, ty de ha tagit denna sak under omprövning på ett visst uppgivet sätt. Ja, vad tala de då om för oss? Jo, för det första erkänna de, att på dessa regeringskongresser, som socialstyrelsen intresserar sig för, har man först upptagit frågan om kvinnans nattarbete. Man har även vid sista kongressen, 1912, föreslagit en normal arbetsdag bara för kvinnor, och så skall man också komma med en s. k. engelsk vecka, d. v. s. en arbetsvecka, som slutar tidigt på lördagen, och detta är också föreslaget endast för barn och kvinnor, men icke för män. På detta sätt fullföljes en ensidig kvinnolagstiftning, vilket ju för de kvinnor, som äro anställda i samma arbete och samma fabriker som män, måste leda till svårigheter, därigenom att de icke få samma möjlighet att erhålla arbete, då de ju bliva mindre konkurrenskraftiga. Nu säga under-

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)*

Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)

skrivarne av det nämnda manifestet, att sedan den saken är genomförd, skall man komma med det andra. Vad är det då, man skall komma med? Ja, icke med frågan om ett helt egnomförande i princip av förbud mot männens nattarbete, utan med frågan om en reglering av de undantag från männens nattarbete, som av tekniska skäl äro nödvändiga, d. v. s. man skall reglera nattarbetet så, att det blir tre skift i stället för två, och på det sättet skall man göra det lindrigare, än vad det för närvarande är. Man har icke ställt frågan så, att man vill genomföra en internationell lagstiftning, som förbjuder nattarbete, där det icke ovillkorligen behövs, samt där det ovillkorligen behövs, påbjuder ändrad skiftesindelning, utan man säger i stället, att industrien må införa nattarbete, när den vill, men att industrien när den begagnar sådant arbete, skall ordna med tre särskilda skift. Man kan förstå, huru oriktigt detta är ur principiell synpunkt och huru oriktigt det kommer att verka. Det kommer att giva industrien anledning att fortfarande, även där det är onödigt, använda sig av nattarbete. Det skulle bliva något helt annat och själva kravet skulle få en mycket större vidd, om man ställde saken så, att själva lagstiftningen skulle gå ut på att förbjuda allt nattarbete, där det icke ovillkorligen behövdes, och att där det ovillkorligen behövdes, treskiftesindelning infördes.

På det sättet säga de tre regeringsombuden och däribland socialstyrelsens chef, att man skall gå tillväga, sedan en reglering av den kvinnliga arbetstiden ägt rum. Därigenom har ådagalagts, att man icke ens längre fram vill för männens vidkommande taga itu med frågan om en ordentlig reglering av nattarbetet, utan man skall då blott syssla med frågan om skiftesindelningen vid företag med s. k. ständigt eld. Detta gör, att det är så mycket mera angeläget, speciellt i denna fråga, att föra fram kravet på en rationell lösning av männens nattarbete till socialstyrelsens och regeringens beaktande, och ur den synpunkten är det också, som motionen har sitt särskilda berättigande.

Vid utskottets förevarande betänkande, som ju går ut på tillstyrkande av en skrivelse, har fogats en reservation av mig och herr Lindqvist, där vi påyrka en framställning med något vidare ram. Lagutskottet säger, att det här endast kan bliva fråga om en internationell lagstiftning, ty utskottet delar den uppfattning, som den förste talaren hade, nämligen att det skulle yppa sig svårigheter i konkurrenshänseende, om man enbart för Sverige skulle genomföra en dylik lagstiftning, och lagutskottet vill därför blott ha en internationell lagstiftning på detta område. Men utskottet vill vidare icke heller, att Sverige skall taga initiativ till en sådan lagstiftning, förrän man här i vårt land förberett sig på saken, så att man för Sveriges del har ett material att komma med.

Reservanterna ha däremot yrkat bifall till motionen, där den ståndpunkten hävdas, att det ligger i sakens natur, att ifall man förbättrar förhållandena för dem, som arbeta, blir arbetskraften icke mindre produktiv, utan snarare mera produktiv, och man kan i varje händelse icke säga, såsom den förste talaren gjorde gällande, att det är en självklar sak, att ifall folket här i landet icke skall överanstränga sig med nattarbete, går vår industri under i konkurrensen. Vad är detta för ett löst påstående. Den saken känner ju för övrigt den förste talaren icke till. Om man reflekterar över saken, skulle detta innebära detsamma, som att, ifall man stärker arbetskraften och gör den mera arbetsduglig, så skall vår industri gå under i konkurrensen. På den internationella socialdemokratiska kongressen i Köpenhamn år 1910 avgavs inom vederbörande kommission en bestämd protest mot denna uppfattning, att varje land, när det gäller ordnandet av dessa förhållanden, skall vara fullständigt beroende av en internationell lagstiftning. Man tyckte, att en internationell lagstiftning skulle vara bra och att man borde sträva till det målet. Men innan man når det, få icke de enskilda länderna vara förbjudna att ordna saken för sina arbetare.

Det är ur denna synpunkt, som motionärerna och med dem även reservanterna ha påyrkat, dels att från Sveriges sida skulle tagas initiativ till en dylik internationell lagstiftning, dels även att oberoende av, om den saken kan komma till stånd eller icke, det under väntetiden också måtte bli en svensk lagstiftning på grund av en svensk utredning. Ehuru jag naturligtvis erkänner, att utskottets hemställan är värdefull — det är ju bättre att få något än ingenting — tar jag mig likväl friheten, herr talman, att nu yrka bifall till den av mig och herr Lindqvist vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Hamilton: Herr talman, mina herrar! Föreliggande ärende prövades förlidet år av ett särskilt utskott, det s. k. arbetarskyddslagstiftningsutskottet. Inom detta utskott framkom en reservation av herrar Hamilton, Starbäck, Wijk och Karlsson i Fjäl, och denna reservation, vilken blev av Andra kammaren antagen, är fullkomligt lika med utskottets förslag innevarande år. Skillnaden mellan kammarens beslut förlidet år och det av herr Lindhagen nu i år framlagda förslaget tyckes allenast ligga däri, att enligt Andra kammarens nämnda beslut skulle först företagas en utredning rörande lämpligheten av ett förbud mot nattarbete för män och, sedan det visat sig att ett sådant förbud lämpligen kunde genomföras, skulle framställning göras för att få en internationell lagstiftning i ärendet, medan herr Lindhagen nu vill ha till stånd en lagstiftning enbart för Sveriges vidkommande. Det

Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.

(Forts.)

synes mig emellertid, som om det vore lämpligast, att Andra kammaren vidhåller sitt beslut från förlidet år, vilket såvitt jag nu kunde höra av herr Lindhagen, han för sin del icke heller anser vara oantagligt.

Jag anhåller sålunda att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Det har ju meddelats av herr Hamilton, att utskottets nuvarande ståndpunkt sammanfaller med den ståndpunkt, som reservanterna i särskilda utskottet nr 1 i fjol intog, och den ståndpunkten mynnade ju ut i, att man ansåg, att frågan icke gärna kunde lösas annat än på den internationella lagstiftningens väg. Det är ju ett betydligt framsteg, det vill jag gärna erkänna, som lagutskottet nu kommit till ifrån den ståndpunkt, som utskottet intog, när en motion i detta ämne första gången här var före, nämligen år 1908. Då, liksom även år 1909, hemställde ju utskottet om rent avslag, och det var då endast herr Lindhagen, som reserverade sig. I år däremot har lagutskottets majoritet gjort till sitt det beslut, som Andra kammaren fattade år 1912, ehuru fortfarande samtliga högerens representanter ha reserverat sig och yrkat avslag. När man nu faller tillbaka till den ståndpunkten, att detta spörsmål måste lösas på den internationella lagstiftningens väg, nämligen både frågan om förbud för det nattarbete, som icke är behövt ur rent teknisk synpunkt och den därmed så ofantligt nära sammanhängande frågan om skiftenas indelning i sådana arbeten, som ha ständigt eld, har jag försökt att sätta mig in i, vad verkliga den ståndpunkt innebar, som den internationella kongressen i Zürich år 1912 intog.

Frågan om att få den långa skiftsindelningen på tolv timmar begränsad ned till de åtta timmarne år, vågar jag påstå, för närvarande lika brännande för våra industriarbetare som den förstnämnda frågan. Vid de underhandlingar som förts angående detta önskemåls realiserande ha alltid arbetarna mötts av ett kompakt motstånd från arbetsgivarhåll, men det är för frågans lösning en alldeles ofantligt värdefull utgångspunkt man har just i den resolution, som fattades på nämnda kongress. Jag skall verkligen be att få rekommendera den åt de svenska arbetsgivare, som sätta sig emot önskningarna om åttatimmars skift; jag tror, att de skulle ha gott av att taga del av den resolutionens innehåll. Jag skall här be att sedermera få föredraga densamma, då jag anser den vara av den betydelse, att den bör inflyta i protokollet i sin helhet och icke allenast de brottstycken därav, som herr Holmdahl här föredrog.

Organet för arbetet på den internationella lagstiftningens

väg är ju internationella föreningen för lagstadgat arbetarskydd. Att densamma icke är obetydlig framgår därav, att den år 1912 räknade 7,000 medlemmar, fördelade på fjorton europeiska stater samt Amerikas förenta stater. Den svenska sektionen räknade sagda år, år 1912, 173 medlemmar, och, såsom vi veta, lämnar Sverige ett bidrag till föreningens verksamhet å 750 kronor, som utgå till generalsekretariatet i Basel. Kongressen 1912 i Zürich räknade 168 deltagare från 24 olika länder, och 48 av dessa deltagare voro regeringsrepresentanter från 23 länder. Såväl tyska riksregeringen som de särskilda tyska staterna hade där representanter; Sverige hade tre regeringsrepresentanter. Man måste sålunda erkänna, att det var en ganska representativ och respektabel församling. Till kongressens behandling förelåg en mångfald av frågor, i vilka kongressen gjorde uttalanden, som enligt min uppfattning äro av särdeles intressant och gott innehåll. Bland annat fattade kongressen en resolution i fråga om arbetstiden inom industrier med oavbruten drift. Den frågan kom upp därigenom, att på en föregående kongress, i Lugano 1910, detta spörsmål bragtes å bane, och där tillsattes en specialkommission, som skulle undersöka frågan och utarbeta ett resolutionsförslag, vilket sedan i sin ordning skulle föreläggas kongressen i Zürich år 1912. Denna specialkommission arbetade i London och bestod av representanter för alla de stora länderna — även Sverige var där representerat. Det är ganska intressant att laga del av de uttalanden, som gjordes i denna specialkommission uti London, och jag skulle även vilja rekommendera dem till herrar arbetsgivare, när de sätta sig emot en förkortning av arbetstiden i allmänhet. Det hade strax förut varit en strid i Amerika vid ett stort stålverk, Bellehemsverken, vilken strid gick ut på att avskaffa söndagsarbetet. Det hade varit 12 timmars arbetstid, och man ville nu avskaffa söndagarnes 12 timmars-arbete. Till följd av denna strid fann sig amerikanska senaten föranlåten att tillsätta en undersökningskommission, och denna kompletterades av en utav de största amerikanska arbetsgivarna i branschen tillsatt annan undersökningskommission. I sin officiella rapport över denna undersökning, där det redogöres för anledningen till den stora striden, säger kommissionen bland annat: »Vi äro av den uppfattningen, att en tolv timmars arbetstid, som under en längre följd av år utövas av någon arbetargrupp, förer till försvagande av arbetarnes arbetsmöjlighet och till nedsättande av deras styrka och mannakraft.» Jag har velat andraga detta, ty ett sådant officiellt uttalande från de stora amerikanska arbetsgivarna inom stålindustrien måste ju ha ett alldeles ofantligt betydelsefullt värde. Emellertid utarbetade kommissionen i London ett resolutionsförslag, som skulle sam-

*Ang. förbud
mot nattarbete av män
m. m.
(Forts.)*

Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)

manfatta den stundande kongressens i Zürich uppfattning i fråga om införande av åttatimmars skift i industrier med oavbruten drift. Detta förslag antogs även av kongressen i Zürich. Där gjordes nu just en distinktion på vad som egentligen bör och måste anses med industrier, som äro i behov av kontinuerlig drift, och det säges, att detta begrepp skall inskränkas till sådana industrier som ha oavbruten eld. Resolutionen i sin helhet lyder på följande sätt:

»I. Stödd på kongressens i Lugano (1910) beslut och på de av specialkommissionen i London (1912) anförda fakta, är kongressen av den åsikt, att åtta timmars skift i industrier med oavbruten drift (dag- och nattarbete) är det bästa skiftsystemet, och rekommenderar det livligt ur synpunkten av arbetarnes fysiska och sedliga välgång och i socialt och nationalekonomiskt intresse. — II. Kongressen håller före, på grund av de enskilda landsavdelningarnas rapporter, att åtta timmars skift för de skiftvis vid oavbrutet arbete sysselsatta arbetarna vid masugnar, i stål-, järn- och valsverk är nödvändigt och genomförbart. Kongressen uppfordrar internationella föreningens byrå att hemställa hos schweiziska förbundsrådet att detta måtte snarast möjligt inbjuda de intresserade staterna till en konferens i syfte att åvägabringa överenskommelse om införande av åttatimmars skift vid ovannämnda industrier. — III. Kongressen är av den åsikt, att undersökningarne beträffande glasbruken äro tillräckligt framskridna för att fordra en internationell överenskommelse på grundval av minst genomsnittligt 56 timmar per vecka med en oavbruten vilotid av 24 timmar. Åt byrån uppdrages att välja den härför lämpligaste tidpunkten. — IV. Vad övriga industrier beträffar, anser kongressen, att de olika ländernas sektioner må genom att ägna uppmärksamhet åt frågan förbereda införandet av åttatimmarsdagen eller motsvarande veckoarbetstid i industrier med oavbruten drift: a) såväl där varest arbetsdagen (arbetsberedskapen) överskrider tio timmar under en tidrymd av 24 timmar; b) som också där varest skiften utföra arbete mer än sex dagar per vecka; c) samt i de industrier (t. ex. pappers-, trämasse- och kemiska industrier), för vilka förhållandena för treskiftssystemets införande synas vara mogna i många länder.» Vidare säges att denna sista punkt har särskilt avseende fäst vid ifrågakvarande industriens ställning i Sverige, Norge och Finland.

Det är att märka, att denna resolution antogs enhälligt och att således även de 48 regeringsrepresentanterna biträdde densamma. Såväl bland dessa regeringsrepresentanter som bland övriga delegerade påträffar man en lång rad av lysande titlar, såsom excellenser, hemliga regeringsråd, överregeringsråd, professorer, fabrikanter m. m., och även en engelsk lord

var närvarande. Regeringsombuden skulle vid sin hemkomst svara inför sina regeringar för de beslut, som de sålunda biträdt. Här ha således de tyska regeringsombuden, som hade att bevaka den stora tyska järnindustriens intressen liksom även de engelska och amerikanska regeringsombuden känt sig föranlåtna att biträda denna resolution med dess krav, om vilka våra svenska arbetsgivare inom motsvarande industrier säga, att det är omöjligt att gå med därpå. Man skulle kunna beteckna denna kongress i Zürich såsom icke alls uppblandad med socialdemokratiska eller fackföreningselement. Jag kan nämna, att på förteckningen över deltagarna återfinner man på sin höjd några stycken fackföreningssekreterare från Tyskland, Frankrike och England.

Det synes mig, som om i synnerhet Andra kammarens representanter icke behövt vara så harhjärtade, att de måst reservera sig mot det ganska blygsamma förslag, som lagutskottet här framlägger och som ju endast går ut på, att man i första hand skall företaga en undersökning för att se till, om man kan komma till något sådant resultat, som motionen åsyftar, när regeringsombud, excellenser och sådana, kunna gå med på att säga, att tiden är mogen för att inom järnindustrien införa åttatimmars skift. Jag anser att det kan vara nog så beaktansvärt att framhäva denna sak, då, enligt vad jag vet, för närvarande ett av våra största fackförbund ligger i underhandlingar med arbetsgivarna angående just samma fråga. Det är inom trämasseindustrien, som denna rörelse pågår, och man skulle där till och med anse det såsom en mycket god framgång för arbetarne, ifall man lyckades att få bort det s. k. trettonde skiftet och med bibehållande av tolvtimmars skift finge arbetstiden per vecka inskränkt från 78 till 72 timmar. Denna senare fråga äger ju icke direkt sammanhang med de krav, som vi uppställt och som närmare utvecklades vid vår kongress år 1906 och här i Riksdagen varit föremål för motioner en fyra eller fem gånger, nämligen kravet på förbud för allt nattarbete, där det icke är alldeles nödvändigt. Men frågan sammanhänger på det allra intimaste med kravet på en övergång till mänskligare skiftsförhållanden inom industrier med oavbruten drift.

Byrån i Basel fick nu av kongressen i Zürich år 1912 i uppdrag att arbeta vidare på frågans lösning. Jag kan emellertid icke finna, att byrån vågat sig på ens den del av frågan, som jag nyss vidrörde. Nu föreligger en inbjudan från schweiziska förbundsrådet till samtliga europeiska stater att sammankomma till en konferens i Zürich i höst för att där söka reglera frågan om förbud mot industriellt nattarbete för unga arbetare under 18 år samt om fastställande av högst 10 timmars arbetsdag för i industrier sysselsatta kvinnor och

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
n. n.
(Forts.)*

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)*

unga arbetare. Nu tyckes emellertid byrån i Basel anse, att man skall ligga på de frågor som den av kongressen i Zürich år 1912 fick i uppdrag att föra vidare fram, och byrån vill i första hand gripa sig an med de delar av den stora frågan, som kunna anses vara lättare att ge sig på. Detta är en förmodan av mig; jag kan icke säga, om den är riktig, men jag har åtminstone fått den uppfattningen.

Att uteslutande bygga på det internationella arbetet i denna fråga om åstadkommande av ett förbud för allt nattarbete i sådana industrier, där det ej är nödvändigt, anser jag icke vara fullt riktigt, ty den faran föreligger naturligtvis med en sådan internationell överenskommelse, att när den skall sträcka sig utöver ett flertal länder och man då söker anpassa den på det sätt, att så många länder som möjligt kunna ansluta sig till densamma, alltför mycket eftergifter komma att göras. Vi skola komma ihåg, att man strävat efter att få Kina, Japan och t. o. m. Turkiet anslutna till en av de föregående överenskommelserna — jag erinrar mig nu icke om det var överenskommelsen angående fosforindustrien eller om kvinnors användande i industriellt nattarbete — och såsom jag vill minnas, har även Kina anslutit sig till överenskommelsen i fråga. Men den faran föreligger då, som sagt, att fordringarna komma att ställas på den mest minimala nivå. Såsom ett exempel härpå kan jag åberopa de i den av mig förut upplästa resolutionen angivna kraven i fråga om glasindustrien. Det heter ju att tiden nu är mogen att övergå till att få fastslagen en arbetstid av högst 56 timmar pr vecka med en oavbruten vilotid av 24 timmar. För våra glasarbetare, som i vissa specialiteter ha en arbetstid av 48 timmar pr vecka och kunna få en oavbruten vilotid av 32 timmar, har naturligtvis en sådan överenskommelse egentligen icke något värde, och därför är det ganska farligt att uteslutande bygga på den vägen. Behovet för oss här i Sverige att åtminstone i en viss utsträckning få gå våra egna vägar visas även av den utredning, som för en del år tillbaka verkställdes angående det industriella nattarbetet. Icke kan man väl om skogsbruk, närings- och njutningsämnesindustrier, beklädnadsindustrien eller byggnadsindustrien och en hel del andra industrier, som äro uppräknade i nämnda redogörelse, göra gällande, att dessa industrier äro så beroende av konkurrensen med utlandet, att vi icke skulle kunna våga oss på en lagstiftning för deras del. Nej, naturligtvis icke. För övrigt anser jag att, efter det man tillräckligt undersökt förhållandena, skall man plocka ut vissa industrier och säga, att de äro så specifika för vårt land och att vi i fråga om dem icke äro beroende av utlandets konkurrens, så att där kan man förr börja att tillämpa detta förbud mot nattarbete.

Jag vill blott till sist citera ett uttalande, som enligt min uppfattning på det ohyggligast starka sätt talar för behovet av att inslå på den vägen att lagstifta i den riktning som motionärerna ha föreslagit. Statistiska centralbyrån har verkställt en undersökning av, huru mycket livslängden här i Sverige förändrat sig under ett visst antal år. Jag har nu icke varit i tillfälle att se detta arbete i original, men jag har sett referat av detsamma, och det utförligaste referatet har stått att läsa i Nya Dagligt Allehanda, vilket ju icke förminskar värdet av det. Enligt denna undersökning konstateras det, att medellivslängden hos oss sedan 1700-talet ökats med öfver 20 år. I referatet förekommer sedan en del reflektioner med anledning av de resultat, man kommit till, och jag vet icke, om det som jag nu kommer att citera är statistiska centralbyråns egna ord, då jag som sagt, icke sett arbetet i original, eller om det är tidningens sammandrag, men siffrorna äro i allä fall riktiga, det förstår man. Det heter i nämnda uppsats på följande sätt: »Att märka är emellertid, att i 18-årsåldern för mankön samt 16-, 17 och 21-årsåldrarna för kvinnkön dödligheten under det sista årtiondet ytterligare stegrats, vilket förhållande är märkligt nog. Medan i städernas dödlighetsförhållanden den allmänna förbättringen varit jämförelsevis stark, är å andra sidan dödlighetens stegrande tydligt framträdande på landsbygden, och i synnerhet för kvinnkønet. Den antagligaste förklaringsgrunden härtill torde vara den, att med en fortskridande industrialism under de senare decennierna följt ogynnsammare levnadsförhållanden. Detta antagande stödes icke blott därav, att det är i dessa unga åldrar, som dödligheten i lungsot är störst, men även av det observerade förhållandet, att dödligheten stegring starkast och huvudsakligen infallit under årtiondena 1871—1880 och 1891—1900, med deras tider av starkt industriellt uppsving. Även det förhållandet, att kvinnkønet i högre grad än mankønet träffats av dödlighetsstegringen, står därmed ej i motsägelse.»

Jag vågar säga, att detta är ett det ohyggligaste intyg om den inverkan, som industrien utövar på mänskligheten. Det visas ju här tydligt, att när personer måste ägna sig åt arbete i industriens tjänst, äro de i och med detsamma predestinerade till den kortaste livslängden, och detta redan i det vanliga industriella arbetet. Huru skall det då icke vara i de fall, där massor utav folk äro anställda i nattarbete? Det är icke ett så obetydligt antal i nattarbete sysselsatta arbetare, som en talare här, jag tror det var herr Holmdahl, ville låta påskina, då han sade, att nattarbetet icke förekommer i någon vidare utsträckning. Nej, det är nog så, att nattarbete förekommer inom en hel del stora industrier, och det antal arbetare, som sysselsättas härmed, är högst avsevärt. Vi se sålunda av den

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)*

Ang. förbud
mot nattarbete
av män
m. m.
(Forts.)

undersökning, som gjordes för några år sedan och vilken jag här förut i mitt anförande berört, hurusom enligt den antalet sådana arbetare uppgick till 48,618. Det måste väl anses vara ett ganska stort antal i förhållande till Sveriges samtliga industriarbetare. Jag vill i förbigående blott säga, att det skulle vara ganska önskvärt, om statistiska centralbyrån finge folkräkningen från år 1910 färdig, så att man kunde få en bestämd siffra att utgå ifrån, när man skall angiva antalet industriarbetare i landet, men det tycks vara mycket långt dit. Detta, som sagt, endast i förbigående. Men enbart den siffra, som ifrågasvarande undersökning rör sig med, eller 48,000, är för våra svenska förhållanden ett ganska väsentligt antal. Om man besinnar den risk, vilken det industriella arbetet alltid för med sig, i det att människans livslängd genom detsamma drages ned, och vilken risk påspädes ytterligare, alla motpåståenden till trots, därigenom att nattarbete göres till regel, där det strängt taget icke skulle behöva förekomma, så föreligger ju ofantligt starka skäl för att ägna saken den undersökning, som är av behovet påkallad för att konstatera, huru utbredd detta onda är, och även för att lämna material till reflektioner, som kunna leda därhän, att en lagstiftning för Sveriges vidkommande så fort som möjligt må komma till stånd.

Med dessa synpunkter känner jag mig, herr talman, uppfordrad till att på det allra livligaste instämma i den reservation, som är avgiven av herrar Lindhagen och Lindqvist.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Såsom synes av betänkandet har jag avgivit en reservation in blanko mot utskottets nu förevarande hemställan; jag har nämligen icke kunnat för min del biträda densamma.

Denna fråga har varit före flera gånger förut här i kammaren, bland annat åren 1910 och 1911, och jag var då av den mening, att en sådan framställning till Kungl. Maj:t, som här är begärd, icke borde komma till stånd, och jag är fortfarande av samma uppfattning. Jag anser icke att vad som sedermera förekommit kan utgöra något skäl för Riksdagen att i delta hänseende ändra mening. Det kan naturligtvis icke vara tal om att här diskutera frågan om huruvida nattarbete är gagneligt eller icke, ty därom äro naturligtvis alla överens, att nattarbete alls icke är gagneligt, och att det bör avskaffas i så stor omfattning som möjligt. Frågan gäller, huruvida Sverige för sin del skall etablera en allmän och över hela linjen gående undersökning om denna sak, såsom utskottet föreslår, för att sedermera lägga denna till grund för en framställning till de andra länderna om en begränsning av nattarbetet, eller till och med gå ännu

längre och göra, som herrar Lindhagen och Lindqvist vilja, nämligen, att alldeles oavsett den ifrågavarande undersökningen och hur vi ha det för egen del, taga upp frågan på det internationella området. För min del är jag av den meningen, att en sådan allmän och över hela linjen gående undersökning som här är i fråga *icke* bör för närvarande äga rum. Jag har framhållit skälen för denna ståndpunkt tvänne gånger förut i denna kammare, men jag nödgas i någon mån upprepa dem. Det är enligt mitt förmenande så, att denna fråga om männens nattarbete bör behandlas på samma sätt som frågan om kvinnornas nattarbete. Den bör göras till föremål för internationell lagstiftning. Det kan innebära fara för vår industri att vårt jämförelsevis mindre betydande industriland tager upp frågan. Redan den omständigheten — det har jag förut framhållit — att man begär igångsättandet av en undersökning med syfte att åstadkomma förbud, kan i alla fall med avseende på den svenska industrien, som ju visserligen icke på långt när är så stark som industrien i utlandet, vara till skada. Man behöver icke så mycket fråga sig för hos arbetsgivare för att få klart för sig att de anse en dylik fara föreligga. Jag kan för min del därför icke se, att det vore gagneligt eller lämpligt att nu igångsätta en sådan undersökning över hela linjen. Jag förmenar att man bör gå fram bitvis med en sådan undersökning, och därför kommer jag för min del, att, när vi komma till punkten 2 i betänkandet, framställa eller deltaga i ett yrkande om bifall till den där behandlade motionen, som begär en undersökning speciellt inom bageriyrket. Det är ju möjligt, att det även kan finnas flera speciella yrken, som icke äro beroende av den internationella konkurrensen, och med avseende på vilka det vore lämpligt att anordna en sådan undersökning.

För övrigt vill jag säga, att det synes mig, som om det vore vida rättare att gå den vägen, som det internationella arbetet på detta område, nu senast på kongressen i Zürich, inlagit på, nämligen att söka få till stånd en lämplig skiftindelning inom de industrier där sådant visat sig erforderligt, arbetet må sedan bedrivas vare sig dag eller natt. Jag kan icke se, att det är lämpligt, att för vår del gå någon för oss speciell väg, utan vi äro nog bäst betjänta med, särskilt vår industri, att vi på detta område uti lagstiftningsarbetet gå samma vägar som de andra länderna. Just vad den siste talaren här anförde om de beslut, som fattats på den internationella kongressen i Zürich 1912, visar, efter mitt förmenande, att det är gagneligt för saken själv, att gå en annan väg än den som här föreslås av motionärerna, om man vill åstadkomma något.

*Ang. förbud
mot nattarbete av män
m. m.
(Forts.)*

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)*

I fjol fattade visserligen Andra kammaren, såsom här framhållits, ett annat beslut och biföll ett sådant yrkande, som lagutskottet nu upptagit. Vid det tillfället yttrade jag mig icke i frågan, beroende på att den då icke behandlats av lagutskottet utan av ett särskilt utskott och att den kom inför kammaren i allra sista slutet av Riksdagen, då man hade en mängd andra ärenden att tänka på. Jag kom, som sagt, icke att yttra mig då. Hade jag gjort det, skulle det otvivelaktigt hava visat sig, att jag intog samma ståndpunkt då som nu.

För min del kan jag icke inse, att det är gagneligt, att Riksdagen nu beträder den väg, som lagutskottet, visserligen med reservation gent emot motionärernas tämligen långt gående yrkanden, här föreslagit. Jag tror också, att denna mening delas av de personer, som hava att särskilt här i landet syssla med frågan om arbetets och arbetstidens reglering. Atminstone torde denna mening delas av vederbörande inom socialstyrelsen. Nu har en av reservanterna här sagt, att socialstyrelsen bör få en påstötning att taga denna sak om hand. För min del tror jag dock, att socialstyrelsen sitter inne med den rätta kännedomen om när och huru den bör taga upp denna angelägenhet. Detta gör, att jag icke vill vara med om bifall vare sig till motionen eller till utskottets hemställan, utan jag får instämma i yrkandet, att den här ifrågavarande motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Överläggningen förklarades härmed vara avslutad. Herr vice talmannen framställde i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herrar Lindhagen och Lindqvist i Stockholm avgivna, vid punkten fogade reservationen, samt 3:o) bifall till herr Tranas m. fl. reservation; och förklarade herr vice talmannen sig anse den under 1:o) upptagna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Widén, varför herr vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda övriga yrkandena, av vilka herr vice talmannen fann det under 2:o) angivna nu hava flertalets mening för sig. Men även härom begärde herr Widén votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1:o) av lagutskottets utlåtande nr 19 antager yrkandet om bifall till herrar Lindhagens och Lindqvists i Stockholm reservation, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till herr Tranas m. fl. reservation.

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)*

Omröstningen enligt denna proposition utvisade 92 ja mot 82 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i punkten 1:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren bifallit den av herrar Lindhagen och Lindqvist i Stockholm avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Huvudvoteringen utföll med 104 ja mot 70 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter föredrogs *punkten 2)*; och yttrade därvid

Herr Borggren: Herr talman! Utskottet har i sitt utlåtande gjort den erinran, att vår motion skulle innefattas i den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen, men man kan ställa sig litet tvivlande, om så verkligen är förhållandet. Av tabellen å sid. 10 i utskottets utlåtande kan man ej finna att någon undersökning av den gren av arbetare, som vår motion avser, blivit gjord 1910, och detta visar, synes det mig, att man icke kan inbegripa denna motion i den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen. Då herr Hedin framlade sin motion 1895, begärde han vida mera än vad vi gjort i den motion, som vi framlagt. Vi begära endast en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning, i vad mån det skulle vara möjligt att genom en lag reglera nattarbetet inom bagerier, konditorier och hembagerier. Det är enligt min uppfattning en ganska blygsam anhållan. Med anledning av den motion, som framlades 1895, hade lagutskottet tillstyrkt ett lagförslag,

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)*

som avsåg reglering av nattarbetet i bagerierna, och i detta lagförslag hemställdes, att man skulle begränsa arbetstiden så, att den förlades mellan klockan 6 förmiddagen och klockan 6 eftermiddagen. I den motion, som framlagts av oss, yrkas, att arbetet skall påbörjas klockan 4; det är sålunda litet mera än vad herr Hedin begärde i sin motion. Herr Hedins motion antogs av Andra kammaren med 92 röster mot 80, men avslögs i Första kammaren med 91 röster mot 9. Av den utredning, som framlades vid det tillfälle, då den Hedinska motionen behandlades i Riksdagen, framgick, att bageriarbetarnes arbetstid var 14, 15, 16 timmar om dygnet, ja, det fanns platser, där arbetstiden uppgick ända till 18 timmar om dygnet. Då det icke den gången lyckades att med Riksdagens hjälp få nattarbetet reglerat, återstod för bageriarbetarne endast att taga saken i egen hand och se till, om det funnes någon möjlighet att få nattarbetet i någon mån inskränkt. Detta har också lyckats bageriarbetarne, tack vare deras starka organisation. Men tyvärr återstår ännu sådant nattarbete i stor utsträckning. Då det lyckats bageriarbetarna i andra länder att med lag få nattarbetet inskränkt, borde det väl här i Sverige icke vara omöjligt att få nattarbetet reglerat. Vi ha i motionen visat, i vilka länder det finnes särskilda speciallagar beträffande detta yrke, och jag anser mig icke behöva upprepa detta. Ett yrke sådant som bageriyrket kan naturligtvis icke jämföras med någon storindustri. Om detta arbete utföres om dagen i stället för om natten kan arbetsgivaren därigenom icke lida någon direkt förlust, vilket däremot kan bliva fallet, om nattarbetet inskränks i någon storindustri. Det är naturligtvis av behovet påkallat, att om man verkligen skall få nattarbetet avskaffat, det avskaffas på lagstiftningens väg, ty om detta skall genomföras av organisationen, så kan detta icke lyckas utan att det uppstår hembagerier, och dessa hembagerier arbeta på vilken tid som helst på dygnet, varigenom stor konkurrens skulle kunna uppkomma, så att kanske de yrkeslärdade arbetarne icke finge något att göra. Det är detta, som givit oss anledning att framlägga denna motion för den lagstiftande församlingen. Det är alldeles säkert, att de arbetare, som beröras av nattarbetet, ha sina blickar riktade mot Riksdagen och vänta, att Riksdagen skall hjälpa dem, så att nattarbetet i detta yrke må kunna bli i någon mån begränsat. För någon tid sedan hölls en konferens här i Stockholm med ombud från Sveriges bageriarbetare, varvid den motion behandlades, som väckts av mig och Gustaf Nilsson. Efter en ingående diskussion beslöt konferensen att enhälligt uttala sin anslutning till den motion, som väckts i detta ämne. Endast detta visar naturligtvis,

att bageriarbetarne som sådana äro fullständigt på det klara med denna fråga och belåtna, om nattarbetet kunde avskaffas.

Jag behöver naturligtvis icke närmare påvisa en hel del olägenheter, som äro förbundna med, att arbetarne skola utföra detta arbete om natten, olägenheter med hänsyn till arbetarnes hälsa och annat. En förtroendemän inom detta yrke har också anfört, att det icke är många arbetare, som uppnå en ålder av 50 år, ty vanligen äro de, innan de komma till denna ålder, utslitna. Enligt förtroendemännens uttalande dör här i Stockholm en å två arbetare i veckan i lungsot. Endast detta visar, huru nödvändigt det är, att en undersökning kommer till stånd inom nämnda yrkesgren.

Då nu icke mindre än åtta av lagutskottets medlemmar reserverat sig till förmån för motionen, så vågar jag hoppas, att Andra kammaren för sin del kommer att bifalla den av herr Lindhagen m. fl. avgivna reservationen. Jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka bifall till den av herr Lindhagen m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag har i denna punkt låtit anteckna mig som reservant. Att jag därvid icke anslutit mig till den reservation, som avgivits av herr Lindhagen, beträffande motiveringen beror endast på att denna motivering hänvisas till motiveringen i föregående punkt, där jag hade en annan mening, men innebär icke någon skiljaktighet i sak.

Emellertid är delta, som jag antydde vid föregående punkt, ett område, där jag anser, att man bör gå till mötes de önskemål, som äro framställda från arbetarnes sida om en undersökning av möjligheterna att inskränka nattarbetet. Det är ju så, som den siste talaren påvisade, att det här yrket icke ens är medtaget i den undersökning angående nattarbetets omfattning, som föranstaltats och som är av utskottet omnämnd på sid. 10 i betänkandet. Det är också alldeles uppenbart, att frågan om nattarbetet i detta yrke icke har någon som helst internationell betydelse, utan här är ett område, där man oberoende av utlandet kan reglera förhållandena i vårt land för sig. Och då man lika litet kan ifrågasätta behovet av en undersökning på detta område beträffande nattarbetet, som av eu undersökning av nattarbetet i allmänhet, kan jag för min del icke finna annat än att det är i full konsekvens med det beslut, som kammaren fattade i föregående punkt, att kammaren också bifaller denna punkt. Jag kan icke fatta, att det förra beslutet utesluter möjligheten att bifalla yrkandet om en undersökning på detta område, utan allt det tvärtom föreligger särskilda skäl att tillika påpeka detta behov.

Jag skall därför, herr talman, be att få instämma i det

*Ang. förbud
mot nattar-
bete av män
m. m.
(Forts.)*

Ang. förbud mot nattarbete av män yrkande, som framställts i den av herr Lindhagen m. fl. avgivna reservationen.

m. m.
(Forts.)

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt 2. Mina principiella skäl härför äro i huvudsak desamma, som jag förut åberopat med anledning av liknande motioner, som förut i afton behandlats, varför jag icke skall upptaga kammarens tid med att upprepa desamma.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den av herr Lindhagen m. fl. avgivna vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 7.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 31, angående lindring i de mindre bemedlades kostnader för hospitalsvård; och

nr 32, angående utfärdande av vissa föreskrifter i fråga om utarrendering av prästerskapets löneboställen.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

- herr *Carlson* i Herrljunga under 4 dagar fr. o. m. den 31 mars,
» *Gustafsson* i Örebro under 3 dagar fr. o. m. den 31 mars och
» *Sandler* under 8 dagar fr. o. m. den 31 mars.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl 11,22 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Måndagen den 31 mars.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet Stenström avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

Med förslag till lag om allmän pensionsförsäkring och till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken;

med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen;

om överlämnande till fångvården av ett kronan tillhörigt område invid straffängelsets i Uppsala tomt;

om delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för andrelärartjänsten vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.;

angående användande av fonden för krigsfartygs byggande till anskaffande av ångpannor i reserv för torpedbåtar m. m.;

angående användande av hyres- och arrendemedlen under femte huvudtiteln till bestridande av kostnader för förvärv av mark för Fårösunds kustposition;

angående upplåtande till staden Mariefred av ett område av kungsladugården Gripsholm nr 1 i Södermanlands län;

angående försäljning av förra häradshövdingbostället Enögla nr 3 i Uppsala län;

angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Bjuvstorp nr 4, 8 i Malmöhus län;

angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Tjustorp nr 1 i Skaraborgs län;

angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Täppesås nr 1, 2 och 3 i Jönköpings län;

angående upplåtande av tre områden från förra militiebostället Skränge nr 4 Mellangård jämte Skränge nr 7, en utjord, i Östergötlands län;

angående upplåtande av ett område från förra militiebostället Satterstad nr 2 Nedergården i Östergötlands län;

angående försäljning av förra länsmansbostället Jolmesta nr 2 i Västmanlands län; och

angående upplåtande av ett område från förra militiebostället Stora Broby nr 1 i Östergötlands län.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition angående anslag till ombyggnad av Malmö statsbangård.

§ 3.

Upplästes ett från Första kammaren ankommet protokollsutdrag, innefattande inbjudning till Andra kammaren att förena sig med Första kammaren i dess beslut, att ett särskilt utskott, bestående av 22 ledamöter, 11 från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän pensionsförsäkring och till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken, än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor;

och beslöt kammaren antaga berörda inbjudning.

Vidare beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att i det av Riksdagen beslutade särskilda utskottet utse elva suppleanter.

§ 4.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrätt med Första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 2 nästkommande april företaga val av ledamöter och torsdagen den 3 i samma månad val av suppleanter i det särskilda utskott Riksdagen nu beslutit att tillsätta.

§ 5.

Interpellation. Härefter erhöles på begäran ordet av

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Vi veta alla, att sedan en lång tid tillbaka fall av arsenikförgiftning förekommit inom en mängd offentliga och enskilda

byggnader och lokaler, varigenom vållats ohälsa för hundra- *Interpellation.*
tals personer samt betydande ekonomiska uppoffringar för såväl
staten som kommuner och enskilda. Detta oeffterrättlighetsför-
(Forts.)
hållande kan ej i längden få fortfara. Det är väl sant, att genom
Överintendentsämbetets ingripande den holländska zinkviten,
vilken anses vara upphovet till det onda, ej hädanefter torde
komma till användning vid statens byggnadsföretag. Men även
den stora allmänheten har berättigade krav på att åtgärder från
statsmakternas sida vidtagas till dess skyddande mot arsenik-
faran. Då man ju ständigt från de mest skilda håll hör spör-
smål framställas om vad i saken kommer att åtgöras, anser
jag mig böra lämna regeringen tillfälle att till allmänhetens
lugnande därom avgiva en förklaring; och får jag i anledning
därav hemställa om kammarens tillstånd att till herr stats-
rådet och chefen för civildepartementet få framställa följande
frågor:

1) Ämnar herr statsrådet föreslå eller vidtaga några
effektiva åtgärder till förhindrande av ytterligare arsenik-
förgiftningar? och

2) När kunna i så fall dylika förslag eller åtgärder vara
att förvänta?

Ifrågavarande framställning bifölls av kammaren.

§ 6.

Herr talmannen gav vidare, på begäran, ordet till

Interpellation.

Herr Lindhagen; och yttrade denne: Med anslutning till
de erinringar, som jag vid denna Riksdag i motioner eller inter-
pellationsvis tillåtit mig göra mot regeringsmaktens livsytringar
i vissa avseenden, vågar jag anhålla om kammarens tillstånd
att få till herr statsministern framställa även följande spörsmål:

1) Anser regeringen, att ordensväsendet är ägnat att hos
landets ämbetsmän och övriga framskjutna medborgare främja
demokratiskt sinnelag och verkliga karaktärsegenskaper eller
håller ej regeringen, i likhet med 1912 års Andra kammare,
snarare före, att omförmälda vid sidan av grundlagarna upp-
komna institution bör väsentligen avskaffas, och kan något
intresse från regeringens sida påräknas för denna angelägenhet?

2) Anser regeringen, att de civila ämbetsmännens parad-
uniformer, vilka varken behövas eller brukas i och för
tjänsten, äro av några förnuftiga förhållanden påkallade eller
håller icke regeringen, i likhet med 1908 års riksdag, snarare
före, att det vid sidan av grundlagarna och löneregleringarna
uppvuxna bruket av dylika uniformer må kunna avskaffas,
och kan det emotses, att det skarpa klander, herr stats-

Interpellation. ministern vid 1910 års remissdebatt riktade mot den dåvarande
(Forts.) regeringen för dess beslut över förenämnda riksdags fram-
ställning i ämnet, skall taga gestalt i ett verkningsfullt in-
tresse för saken hos den nuvarande regeringen?

Herr Lindhagens berörda anhållan blev på begäran
bordlagd.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.47 e. m.

In fidem

Per Cronvall.